

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

Αθήνα, 3 Φεβρουαρίου 2023

Αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου

Σύνοψη των βασικών ευρημάτων

Προκειμένου να συμβάλει στη δημόσια διαβούλευση για τον κατώτατο μισθό, η Τράπεζα της Ελλάδος καταθέτει έκθεση για την αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου στην Ελλάδα, κατόπιν προσκλήσεως της Επιτροπής Συντονισμού της Διαβούλευσης (20.1.2023) με βάση την υποπερ. Αα' της περ. β' της παρ. 5 του άρθρου 103 του ν. 4172/2013 (ΦΕΚ Α' 167).

Το 2022 η ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε με ταχείς ρυθμούς, ιδιαίτερα το πρώτο εξάμηνο, οπότε η συνολική απασχόληση αυξήθηκε κατά 8,9%, ενώ το δεύτερο εξάμηνο σημειώθηκε επιβράδυνση. Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με τις προβλέψεις της Τράπεζας της Ελλάδος, για το σύνολο του 2022 η συνολική απασχόληση αναμένεται να αυξηθεί κατά 5,2%, που αποτελεί την καλύτερη επίδοση των τελευταίων 20 ετών. Η αύξηση του μισθολογικού κόστους ήταν σχετικά περιορισμένη το πρώτο εξάμηνο του έτους, ενώ στη συνέχεια σημειώθηκε επιτάχυνση, κυρίως λόγω της σημαντικής αύξησης του κατώτατου μισθού από 1ης Μαΐου 2022 και της διάχυσής της στα ανώτερα μισθολογικά κλιμάκια.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Τράπεζας της Ελλάδος για το 2023, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ αναμένεται να επιβραδυνθεί σημαντικά, κυρίως ως αποτέλεσμα της μείωσης του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και της εξασθένησης της παγκόσμιας οικονομίας, ενώ ο πληθωρισμός θα συνεχίσει να αποκλιμακώνεται αλλά με αργούς ρυθμούς. Μεσοπρόθεσμα, οι κίνδυνοι για την οικονομική δραστηριότητα είναι καθοδικοί και συνδέονται κυρίως με την ένταση των πληθωριστικών πιέσεων και την επιδείνωση των χρηματοπιστωτικών συνθηκών καθώς οι κεντρικές τράπεζες αυξάνουν τα επιτόκια.

Η οικονομετρική ανάλυση της Τράπεζας της Ελλάδος επιβεβαιώνει τα πορίσματα των προηγούμενων αντίστοιχων εκθέσεων της Τράπεζας της Ελλάδος για την ύπαρξη σημαντικής διάχυσης της αύξησης του κατώτατου μισθού σε υψηλότερα μισθολογικά κλιμάκια. Οι επιδράσεις διάχυσης είναι ιδιαίτερα έντονες σε μισθολογικά κλιμάκια που βρίσκονται κοντά στον κατώτατο μισθό. **Εκτιμάται ότι, όπως και με την αύξηση του κατώτατου μισθού το 2019, για κάθε ποσοστιαία μονάδα αύξησης του κατώτατου**

μισθού, ο μέσος μισθός ανά εργαζόμενο στον ιδιωτικό τομέα αυξάνεται κατά περίπου 0,4-0,5%. Από την άλλη πλευρά, παρατηρείται ότι το ποσοστό θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό μειώθηκε σημαντικά το 2022, παρά την αύξηση του κατώτατου μισθού. Αυτό ενδεχομένως είναι μία ένδειξη στενότητας στην αγορά εργασίας, καθώς λόγω της ισχυρής ανάκαμψης οι επιχειρήσεις φαίνεται να αντιδρούν με αυξήσεις μισθών πέραν του κατώτατου για την εξεύρεση εργατικού δυναμικού.

Σύμφωνα με την ανάλυση της Τράπεζας της Ελλάδος, τα δύο βασικά οικονομικά κριτήρια για την εκτίμηση του περιθωρίου μιας αύξησης του κατώτατου μισθού είναι η διαφύλαξη της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και της σταθερότητας των τιμών. Σε αυτό το πλαίσιο και δεδομένης της σημαντικής επιβράδυνσης του πληθωρισμού που προβλέπεται για το 2023, κρίνεται ότι **υπάρχει περιθώριο για μια λελογισμένη αύξηση των κατώτατων μισθών και ημερομισθίων σε ένα εύρος μεταξύ 3% και 5% από την 1η Απριλίου 2023.**

I. Εισαγωγή

Η θεσμοθέτηση του κατώτατου μισθού υφίσταται σε 21 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2023, χωρίς μεταβολή σε σχέση με το προηγούμενο έτος.¹ Με εξαίρεση τη Λετονία, που αύξησε τον κατώτατο μισθό για τελευταία φορά στις αρχές του 2021, όλες οι υπόλοιπες χώρες προχώρησαν σε αύξηση του κατώτατου μισθού μέσα στο 2022. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat,² οι αυξήσεις σε σχέση με το πρώτο εξάμηνο του 2021 κυμαίνονται μεταξύ 1,0% (Μάλτα) και 13,7% (Λιθουανία), με διάμεση τιμή αύξησης 5,9%. Η Ελλάδα βρίσκεται στη μέση και έχει τον 10ο υψηλότερο κατώτατο μισθό (έναντι της 11ης θέσης την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι, ξεπερνώντας την Πορτογαλία).

Στην Ελλάδα η διαδικασία διαμόρφωσης του κατώτατου μισθού προβλέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 103 του ν. 4172/2013 (ΦΕΚ Α' 167/23.7.2013), όπου περιγράφονται αναλυτικά τα διαδικαστικά στάδια και το χρονοδιάγραμμα μέχρι την τελική εισήγηση του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων προς το Υπουργικό Συμβούλιο, η οποία λαμβάνει χώρα εντός του τελευταίου δεκαπενθημέρου του μηνός Ιουνίου κάθε έτους. Η διαδικασία ξεκίνησε για πρώτη φορά το δεύτερο εξάμηνο του 2018 και ολοκληρώθηκε τον Ιανουάριο του 2019 με την υπουργική απόφαση 4241/127/2019 (ΦΕΚ Β' 173/30.1.2019) της Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, σύμφωνα με την οποία θεσπίστηκε αύξηση του κατώτατου μισθού χωρίς ηλικιακή διάκριση, με ισχύ από 1ης Φεβρουαρίου 2019. Ο κατώτατος μισθός ορίστηκε στα 650 ευρώ μικτά, έναντι 586,06 ευρώ προηγουμένως (αύξηση 10,9%), ενώ ο υποκατώτατος μισθός καταργήθηκε και κατά συνέπεια ο κατώτατος μισθός για τους νέους έως 25 ετών αυξήθηκε στα 650 ευρώ μικτά από τα 510,95 ευρώ (αύξηση 27,2%). Η αύξηση αυτή ήταν η τρίτη μεγαλύτερη σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (PPS) μεταξύ των χωρών της ΕΕ, μετά τη Λιθουανία και την Ισπανία.

Το 2020 η διαδικασία διαμόρφωσης του κατώτατου μισθού δεν πραγματοποιήθηκε, εξαιτίας της πανδημίας COVID-19 και των σημαντικών επιδράσεων της στην αγορά εργασίας. Αρχικά, με το άρθρο 14 της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου της 1.5.2020 (ΦΕΚ Α' 90/1.5.2020), η ολοκλήρωση της διαδικασίας μετατέθηκε για το τελευταίο δεκαπενθήμερο του Ιανουαρίου 2021. Στη συνέχεια, με το άρθρο 24 του ν. 4722/2020 (ΦΕΚ Α' 77/15.9.2020), μετατέθηκε για το β' δεκαπενθήμερο του Μαρτίου 2021. Τέλος, με το άρθρο 110 του ν. 4764/2020 (ΦΕΚ Α' 256/23.12.2020), η προθεσμία για την ολοκλήρωση της διαδικασίας μετατέθηκε εκ νέου για το τελευταίο δεκαπενθήμερο του Ιουλίου 2021. Η διαδικασία ολοκληρώθηκε με την απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου στις 26 Ιουλίου 2021 για αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 2% στα 663 ευρώ (από 650 ευρώ) από την 1η Ιανουαρίου 2022. Η αύξηση θεσμοθετήθηκε με την υπουργική απόφαση 107675/2021 (ΦΕΚ Β' 6263/27.12.2021).

¹ Η Δανία, η Ιταλία, η Κύπρος, η Αυστρία, η Φινλανδία και η Σουηδία είναι οι χώρες χωρίς θεσμοθετημένο κατώτατο μισθό.

² Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EARN_MW_CUR/default/table?lang=en

Μετά την υλοποίηση της ανωτέρω αύξησης, η κυβέρνηση αποφάσισε την επίσπευση της διαδικασίας για το 2022, καθώς με το άρθρο 60 του ν. 4886/2022 (ΦΕΚ Α' 12/24.1.2022) ο νέος κατώτατος μισθός θα ίσχυε από την 1η Μαΐου 2022. Η διαδικασία ολοκληρώθηκε με την απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου στις 21 Απριλίου 2022 για αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 7,5% στα 713 ευρώ (από 663 ευρώ) από την 1η Μαΐου 2022. Η αύξηση θεσμοθετήθηκε με την υπουργική απόφαση 38866/21.4.2022 (ΦΕΚ Β' 2030/21.4.2022).

Τέλος, τον Ιανουάριο του 2023 η κυβέρνηση αποφάσισε την εκ νέου επίσπευση της διαδικασίας διαμόρφωσης του κατώτατου μισθού, καθώς, σύμφωνα με το άρθρο 39 του ν. 5013/2023 (ΦΕΚ Α' 12/19.1.2023), ο νέος κατώτατος μισθός θα ισχύει από 1ης Απριλίου 2023.

Σκοπός της παρούσας έκθεσης είναι η αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου στην Ελλάδα με εκτιμήσεις για την προσαρμογή τους στις τρέχουσες οικονομικές συνθήκες, κατόπιν προσκλήσεως της Επιτροπής Συντονισμού της Διαβούλευσης (20.1.2023) με βάση την υποπερ. Αα' της περ. β' της παρ. 5 του άρθρου 103 του ν. 4172/2013 (ΦΕΚ Α' 167). Για το σκοπό αυτό, αξιοποιούνται τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, ώστε να αξιολογηθεί η προσαρμογή της αγοράς εργασίας στις αυξήσεις του κατώτατου μισθού που πραγματοποιήθηκαν τον Ιανουάριο και Μάιο του 2022.

Ειδικότερα, στην Ενότητα II παρατίθενται οι εξελίξεις στις αμοιβές ανά μισθωτό, την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας κατά τη διάρκεια του 2022. Η Ενότητα III παρουσιάζει συνοπτικά το διεθνές περιβάλλον και τις προβλέψεις για την ευρωπαϊκή και παγκόσμια οικονομία. Στην Ενότητα IV αναλύονται η τρέχουσα οικονομική συγκυρία και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας για το 2023. Στην Ενότητα V περιγράφονται τα κριτήρια για τη διαμόρφωση του κατώτατου μισθού. Τέλος, στην Ενότητα VI αξιοποιούνται απογραφικά στοιχεία από τις ετήσιες εγγραφές στο Πληροφοριακό Σύστημα (Π/Σ) ΕΡΓΑΝΗ του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, που καλύπτουν το σύνολο των θέσεων εργασίας στον ιδιωτικό τομέα, για να γίνει αναλυτική χαρτογράφηση των θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό. Οι έμμεσες επιδράσεις μπορούν να εκτιμηθούν με τη χρήση μικροδεδομένων του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ με βάση τις κατανομές των μισθών από το 2018 έως το 2022.

II. Πρόσφατες εξελίξεις στην ελληνική οικονομία, στην αγορά εργασίας και στην ανταγωνιστικότητα

Η οικονομική δραστηριότητα συνέχισε να ανακάμπτει κατά τη διάρκεια του 2022, με επιβραδυνόμενο ρυθμό λόγω της επιτάχυνσης του πληθωρισμού και της επιβράδυνσης της παγκόσμιας ζήτησης. Το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2022 το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 5,9% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2022, καθώς η αναβληθείσα ζήτηση εκ μέρους των νοικοκυριών και οι συσσωρευμένες αποταμιεύσεις του ιδιωτικού τομέα λόγω της πανδημίας, σε συνδυασμό με τις υψηλές επιδόσεις του τουριστικού τομέα και

τη συνεχιζόμενη δημοσιονομική στήριξη, συνέβαλαν στην άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας. Ο γενικός πληθωρισμός σημείωσε πολύ μεγάλη άνοδο, κυρίως λόγω των ενεργειακών αγαθών και των τροφίμων, μειώνοντας το πραγματικό εισόδημα των νοικοκυριών. Ενώ το ονομαστικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και των μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων που εξυπηρετούν τα νοικοκυριά (ΜΚΙΕΝ) αυξήθηκε κατά 3,2% κατά μέσο όρο το πρώτο εξάμηνο του 2022, το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα μειώθηκε κατά 4,7% λόγω του αυξανόμενου πληθωρισμού. Οι προσδοκίες των επιχειρήσεων σε όλους τους κλάδους παρουσίασαν διακυμάνσεις και κατέγραψαν, όπως και ο δείκτης εμπιστοσύνης των καταναλωτών, σταδιακή επιδείνωση λόγω των έντονων πληθωριστικών πιέσεων και της γενικευμένης ανησυχίας σχετικά με τον ενεργειακό εφοδιασμό (βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, *Νομισματική Πολιτική 2022 – Ενδιάμεση Έκθεση 2022*, Δεκέμβριος 2022).

Ο εναρμονισμένος δείκτης πληθωρισμού (ΕνΔΤΚ), μετά την υποχώρηση που σημείωσε το 2020, ανέκαμψε μερικώς το 2021, και ειδικότερα από το δεύτερο εξάμηνο του έτους, και αποδίδεται πρωτίστως στα ενεργειακά αγαθά και δευτερευόντως στα είδη διατροφής. Έκτοτε, υπό την επίδραση και του πολέμου στην Ουκρανία και των επιπρόσθετων διαταραχών, ο ΕνΔΤΚ συνέχισε την έντονα ανοδική του πορεία και κορυφώθηκε σε 12,1% το Σεπτέμβριο του 2022. Στη συνέχεια ακολουθεί μία πορεία αποκλιμάκωσης, αν και παραμένει σε υψηλά επίπεδα, φθάνοντας στο 7,6% το Δεκέμβριο του 2022. Για το σύνολο του 2022, ο ΕνΔΤΚ κατέγραψε άνοδο κατά 9,3%, όταν ο μέσος όρος στην ευρωζώνη ανήλθε στο 8,4%, αν και τους τελευταίους τρεις μήνες ο ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με την ευρωζώνη.

Η αύξηση της απασχόλησης ήταν ιδιαίτερα έντονη το πρώτο εξάμηνο του 2022, ενώ το δεύτερο εξάμηνο οι ρυθμοί αύξησης της απασχόλησης καταγράφουν επιβράδυνση. Επιπλέον, το ποσοστό ανεργίας, όπως επίσης και το ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας, έχει μειωθεί. Η πτώση του ποσοστού ανεργίας συνέβαλε στη χαλάρωση της αγοράς εργασίας (slack of the labour market) μετά την πανδημία, ενώ η στενότητα της αγοράς εργασίας (tightness of the labour market) έχει αυξηθεί σε ορισμένους κλάδους. Μεγαλύτερη στενότητα παρουσίασαν κλάδοι όπως οι κατασκευές και ο τουρισμός. Ταυτόχρονα, οι προοπτικές απασχόλησης το Δεκέμβριο του 2022 παρέμεναν θετικές, αν και χαμηλότερες από ό,τι τον προηγούμενο μήνα. Ωστόσο, ο κίνδυνος παράτασης του πολέμου ή επιδείνωσης της κατάστασης στην Ουκρανία και η σημαντική αύξηση του ενεργειακού κόστους, που θα επηρεάσουν την παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα και την τουριστική κίνηση, ενδέχεται να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην εγχώρια αγορά εργασίας. Η εφαρμογή του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» θα τονώσει την ανάπτυξη και τις επενδύσεις και θα βοηθήσει στη διατήρηση και δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Παράλληλα, χρειάζεται να ενισχυθούν περαιτέρω οι δράσεις για την υποστήριξη ευάλωτων ομάδων, όπως οι μακροχρόνια άνεργοι, οι νέοι και οι γυναίκες.

Ειδικότερα, η απασχόληση το α' τρίμηνο του 2022 παρουσίασε σημαντική αύξηση η οποία όμως επιβραδύνθηκε στη συνέχεια, με το χαμηλότερο ρυθμό αύξησης να

καταγράφεται στο γ' τρίμηνο. Η ιδιαίτερα θετική εικόνα του α' τριμήνου συνέβαλε στην αύξηση της απασχόλησης για το εννεάμηνο του 2022 κατά 6,6%, έναντι 0,3% την αντίστοιχη περίοδο του 2021. Αντίστοιχα, η μισθωτή απασχόληση αυξήθηκε κατά 9,4% (έναντι -0,1% το εννεάμηνο του 2021), ενώ ο αριθμός των λοιπών απασχολούμενων αυξήθηκε οριακά κατά 0,7% (έναντι 1,2% το εννεάμηνο του 2021), αντανakλώντας την αύξηση, κυρίως, των αυτοαπασχολούμενων με προσωπικό, καθώς και των βοηθών στην οικογενειακή επιχείρηση, ενώ μείωση κατέγραψαν οι αυτοαπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό (ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού).

Η άνοδος της απασχόλησης την ίδια περίοδο προήλθε από την αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων στη μεταποίηση (6,8%, έναντι 2,5% το εννεάμηνο του 2021), στις κατασκευές (6,5%, έναντι -0,6% το εννεάμηνο του 2021), στο εμπόριο (5,3%, έναντι -3,0% το εννεάμηνο του 2021), στην εκπαίδευση (10,4%, έναντι -5,1% το εννεάμηνο του 2021), ενώ οι σχετικές με τον τουρισμό δραστηριότητες σημείωσαν την υψηλότερη αύξηση (22,4%, έναντι -8,7% το εννεάμηνο του 2021). Αντίθετα, μείωση των απασχολούμενων παρατηρήθηκε στις χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες (-5,1%, έναντι -7,8% το εννεάμηνο του 2021) και στη δημόσια διοίκηση και άμυνα (-3,0%, έναντι 12,5% το εννεάμηνο του 2021).

Το ποσοστό μερικής απασχόλησης αυξήθηκε οριακά στο 8,2% του συνόλου των απασχολούμενων το εννεάμηνο του 2022 (από 8,0% την αντίστοιχη περίοδο του 2021), κυρίως λόγω της αύξησης που παρατηρήθηκε το α' τρίμηνο του 2022, καθώς τα δύο επόμενα τρίμηνα σημειώθηκε σημαντική υποχώρηση, αντανakλώντας τη συμβολή των μέτρων στήριξης στη δημιουργία θέσεων εργασίας πλήρους απασχόλησης. Το ποσοστό ανεργίας το εννεάμηνο του 2022 αποκλιμακώθηκε σε 12,6% (από 15,3% το εννεάμηνο του 2021). Η αποκλιμάκωση του ποσοστού ανεργίας παρατηρήθηκε τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες, αν και το ποσοστό ανεργίας των γυναικών (16,7%) παρέμεινε σημαντικά υψηλότερο από αυτό των ανδρών (9,4%). Παράλληλα, μειώθηκε και το ποσοστό ανεργίας των νέων ηλικίας 20-29 ετών, υποχωρώντας στο 22,8% (από 29,4% την ίδια περίοδο του 2021).

Η εικόνα επιβράδυνσης που παρουσίασε η αγορά εργασίας το 2022 καταγράφηκε και στα στοιχεία του Π/Σ ΕΡΓΑΝΗ, καθώς το ισοζύγιο των ροών μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα ήταν θετικό, ωστόσο κυμάνθηκε σε επίπεδα σημαντικά χαμηλότερα τόσο έναντι του 2021 όσο και των προ πανδημίας επιπέδων. Πιο συγκεκριμένα, το 2022 δημιουργήθηκαν 72.847 νέες θέσεις εργασίας, έναντι 133.082 και 127.644 το 2021 και το 2019 αντίστοιχα, ενώ το μειωμένο θετικό ισοζύγιο οφείλεται κυρίως στη σημαντική αύξηση των απολύσεων και των λήξεων συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου (34,7%, έναντι 12,7% το 2021), παρά την αύξηση των προσλήψεων (21,5%, έναντι 20,6% το 2021). Ως προς τους επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, η μεγαλύτερη αύξηση προσλήψεων καταγράφηκε στις σχετικές με τον τουρισμό δραστηριότητες, καθώς οι επιδόσεις της τουριστικής περιόδου παρουσιάστηκαν βελτιωμένες έναντι του 2021. Τέλος, οι προσλήψεις πλήρους απασχόλησης ανήλθαν στο 51,1% του συνόλου (έναντι 53,4% το 2021).

Το εννεάμηνο του 2022 σημειώθηκε αύξηση τόσο των αμοιβών εξαρτημένης εργασίας κατά 7,5% όσο και του αριθμού των μισθωτών κατά 6,2% (Εθνικοί Λογαριασμοί, Eurostat). Καθώς ο αριθμός των μισθωτών αυξήθηκε λιγότερο από ό,τι το σύνολο των αμοιβών τους, οι αμοιβές εξαρτημένης εργασίας ανά απασχολούμενο σημείωσαν αύξηση κατά 1,2%. Παράλληλα, συγκριτικά με το 2021, παρατηρήθηκε πτώση του ρυθμού αύξησης των αμοιβών ανά απασχολούμενο στους περισσότερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, με εξαίρεση τις κατασκευές, τον χρηματοπιστωτικό τομέα και τη δημόσια διοίκηση, εκπαίδευση, υγεία. Ωστόσο, σημειώθηκαν διαφοροποιήσεις ως προς την ένταση των μεταβολών ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, στους κλάδους της ενημέρωσης και επικοινωνίας, στις τέχνες, καθώς και στο εμπόριο, μεταφορές και τουρισμό η επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης ήταν εντονότερη.

Πίνακας 1

Αμοιβές ανά μισθωτό, παραγωγικότητα ανά εργαζόμενο, μοναδιαίο κόστος εργασίας και αριθμός μισθωτών κατά τομέα NACE
(ετήσιες μεταβολές, σε %)

Τομέας	Αμοιβές ανά μισθωτό			Παραγωγικότητα			Μοναδιαίο κόστος εργασίας			Αριθμός μισθωτών		
	2020	2021	2022 :M9	2020	2021	2022 :M9	2020	2021	2022 :M9	2020	2021	2022 :M9
Σύνολο τομέων	-0,6	2,3	1,2	-7,3	5,0	1,0	7,2	-2,6	0,2	-2,0	2,9	6,2
Αγροτικός τομέας	0,0	3,6	2,9	-1,9	-6,4	-4,9	1,9	10,6	8,1	-5,9	-1,7	4,4
Βιομηχανία	-2,2	3,6	2,8	3,7	9,0	-1,2	-5,6	-4,9	4,1	-0,7	1,6	6,0
Μεταποίηση	-1,3	3,6	3,4	7,6	8,9	1,0	-8,3	-4,8	2,3	-0,7	2,7	5,7
Κατασκευές	-3,8	2,7	3,1	-1,5	7,2	16,4	-2,4	-4,1	-11,4	-5,5	4,5	-3,6
Εμπόριο, μεταφορές, τουρισμός	-4,0	3,4	1,7	-18,7	11,9	9,1	18,0	-7,5	-6,8	-4,1	5,1	9,1
Ενημέρωση και επικοινωνία	1,2	5,2	1,5	2,8	3,5	-5,2	-1,5	1,7	7,1	1,2	5,1	8,1
Χρηματοπιστωτικός τομέας	-3,5	-1,2	1,0	-7,5	-0,6	-4,4	4,4	-0,7	5,6	2,8	-0,7	-4,2
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	-2,2	3,9	3,6	-8,8	-2,4	-14,6	7,3	6,4	21,2	1,5	9,9	14,3
Επαγγελματικές υπηρεσίες	1,9	4,2	2,8	-5,7	0,7	5,0	8,0	3,4	-2,1	-1,1	8,0	8,6
Δημόσια διοίκηση, εκπαίδευση, υγεία	1,2	1,0	1,6	-1,3	1,2	-3,4	2,6	-0,2	5,1	0,8	0,1	3,2
Τέχνες και λοιπές υπηρεσίες	-6,8	10,9	0,2	-22,5	17,7	16,6	20,3	-5,8	-14,1	-4,1	-0,3	7,5

Πηγή: Eurostat/ΕΛΣΤΑΤ, Εθνικοί Λογαριασμοί 6.12.2021.

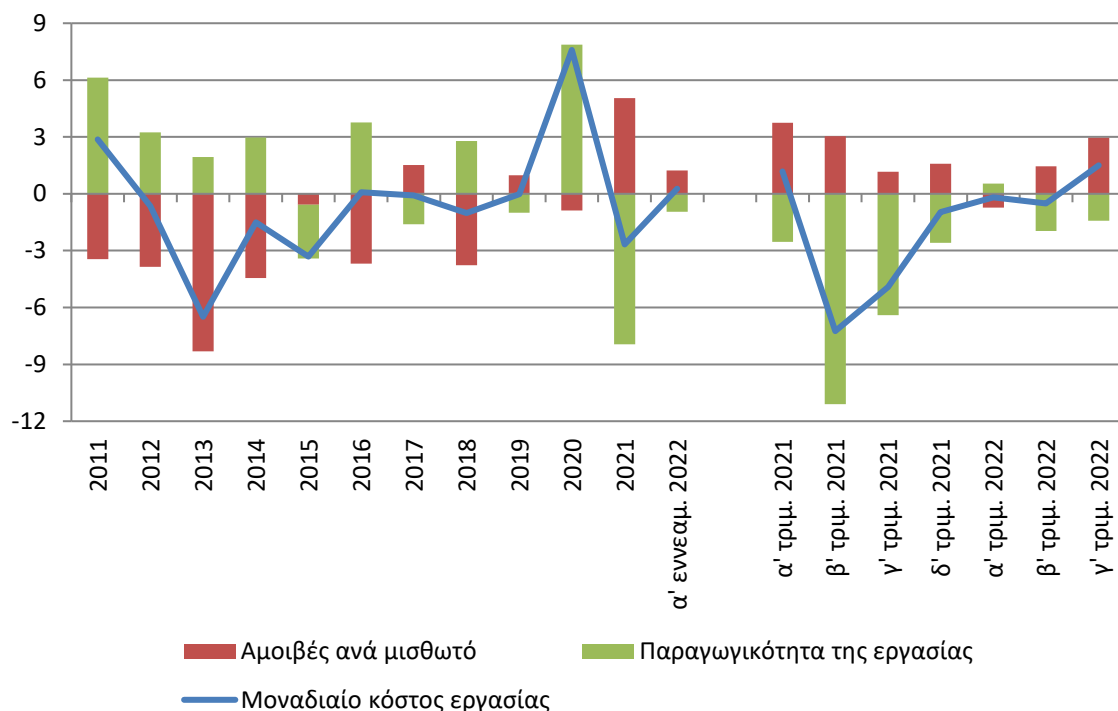
Σημείωση: Η παραγωγικότητα για το σύνολο της οικονομίας είναι ο λόγος της συνολικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε σταθερές τιμές 2015 προς το σύνολο των απασχολούμενων.

Όσον αφορά την παραγωγικότητα, το εννεάμηνο του 2022 σημειώθηκε αύξηση κατά 1%, ωστόσο ο ρυθμός μεταβολής ήταν σημαντικά χαμηλότερος έναντι της αντίστοιχης περιόδου του προηγούμενου έτους. Ωστόσο, ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας καταγράφονται σημαντικές διαφοροποιήσεις της παραγωγικότητας. Ειδικότερα, υπάρχουν κλάδοι που σημείωσαν θετικούς ρυθμούς μεταβολής, όπως το εμπόριο, μεταφορές, τουρισμός και οι κατασκευές, με τις τελευταίες να σημειώνουν και σημαντικά υψηλότερο ρυθμό αύξησης έναντι του προηγούμενου έτους, ενώ υπάρχουν και κλάδοι

με αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής, όπως ο αγροτικός τομέας, η βιομηχανία, ο χρηματοπιστωτικός τομέας και η ενημέρωση και επικοινωνία (βλ. Πίνακα 1).

Διάγραμμα 1

Μοναδιαίο κόστος εργασίας της ελληνικής οικονομίας
(ετήσια μεταβολή % και συμβολές σε ποσοστιαίες μονάδες)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εθνικοί Λογαριασμοί, επεξεργασία από την Τράπεζα της Ελλάδος.

Σημείωση: Το μοναδιαίο κόστος εργασίας εκφράζεται σε ονομαστικούς όρους. Αύξηση (μείωση) της παραγωγικότητας της εργασίας μειώνει (αυξάνει) το μοναδιαίο κόστος εργασίας.

Μετά τη σημαντική αύξηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας κατά το 2020, το 2021 σημειώθηκε κάμψη, όχι όμως τόσο σημαντική ώστε να αντισταθμίσει την αύξηση του προηγούμενου έτους. Για το α' εννεάμηνο του 2022, το μοναδιαίο κόστος εργασίας είναι ελαφρά θετικό, αν και το πρώτο εξάμηνο κινήθηκε σε αρνητικό έδαφος (βλ. Διάγραμμα 1). Οι κλάδοι που σημείωσαν τη σημαντικότερη άνοδο ήταν ο αγροτικός τομέας, η δημόσια διοίκηση και άμυνα και η βιομηχανία, ενώ αντίθετα το μοναδιαίο κόστος εργασίας σημείωσε υποχώρηση στον κλάδο του εμπορίου, μεταφορών και τουρισμού, στις κατασκευές και στις τέχνες και λοιπές υπηρεσίες.

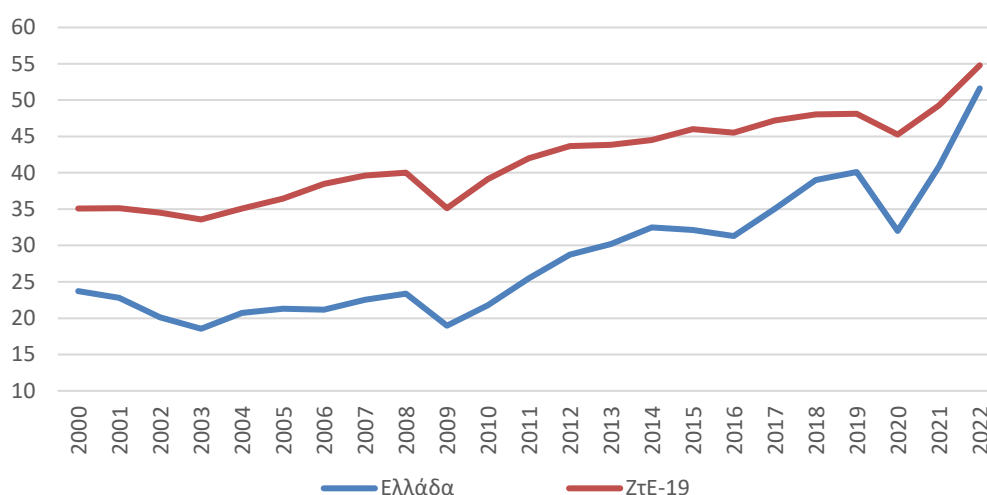
Διεθνής ανταγωνιστικότητα

Η διεθνής ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας είναι ένα σύνθετο οικονομικό μέγεθος, το οποίο προσεγγίζεται με τη μελέτη της εξέλιξης διαφορετικών εκφάνσεων και πτυχών της. Σε γενικές γραμμές, η διεθνής ανταγωνιστικότητα εκφράζει την ικανότητα και αποτελεσματικότητα μιας οικονομίας (επιχειρήσεων και θεσμών της) να παράγει και να εξάγει στις διεθνείς αγορές ποιοτικά αγαθά και υπηρεσίες σε ανταγωνιστικές τιμές. Η ικανότητα αυτή αντανακλάται σε μεγάλο βαθμό:

- i. στη μεταβολή της εξωστρέφειάς της, όπως αυτή μετρείται από το λόγο εξαγωγών προς ΑΕΠ, αλλά και
- ii. στην εξέλιξη του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της, κυρίως στα ισοζύγια αγαθών και υπηρεσιών.

Το ποσοστό του συνόλου των εξαγωγών στο σύνολο του ΑΕΠ στην Ελλάδα παρουσίασε θεαματική βελτίωση όταν άρχισαν οι προσπάθειες σταθεροποίησης της οικονομίας το 2010. Μέσα σε μία δεκαετία η εξωστρέφεια της ελληνικής οικονομίας σχεδόν διπλασιάστηκε, και μάλιστα σε διεθνές περιβάλλον γενικά μάλλον επιβράδυνσης ή και μείωσης της παγκοσμιοποίησης των αλυσίδων παραγωγής. Οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών της Ελλάδας ως ποσοστό του ΑΕΠ, από 23,4% το 2008, ανήλθαν σταδιακά στο 41% το 2021, ενώ εκτιμάται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ότι αυξήθηκε θεαματικά στο 51,6% το 2022. Κατά την ίδια περίοδο το αντίστοιχο ποσοστό για τη ζώνη του ευρώ αυξήθηκε σημαντικά λιγότερο, από 40,0% το 2008 σε 49% το 2021 και 55% το 2022 (βλ. Διάγραμμα 2).

Διάγραμμα 2
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών
(% του ΑΕΠ)

Πηγή: AMECO

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών επίσης σημείωσε σταδιακή βελτίωση στο πλαίσιο του εθνικού στόχου και των δεσμεύσεων των προγραμμάτων σταθεροποίησης και ανάπτυξης 2010-2018. Ωστόσο, η έξοδος από την πανδημική κρίση και στη συνέχεια η ενεργειακή κρίση έχουν οδηγήσει σε νέα μεγάλη επιδείνωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ως ποσοστού του ΑΕΠ, παρά τον υψηλό ρυθμό ανόδου του ΑΕΠ, εξέλιξη η οποία είναι απολύτως απαραίτητο να συνυπολογιστεί σοβαρά στις προτεινόμενες αυξήσεις του εγχώριου κόστους εργασίας.

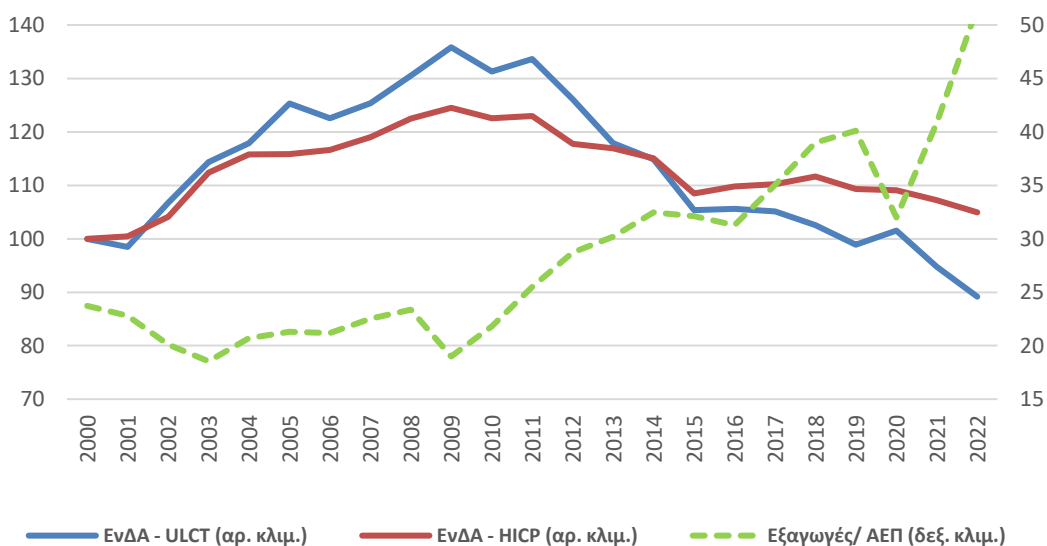
Έχει επανειλημμένα καταδειχθεί ο πολύ σημαντικός ρόλος της ανταγωνιστικότητας τιμών και κόστους εργασίας, κατά την περίοδο αυτή, τόσο στη σημαντική αύξηση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας όσο και στην υποχώρηση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Ειδικότερα, η ανταγωνιστικότητα σε όρους σχετικών τιμών και σχετικού κόστους εργασίας, όπως αυτή μετρείται με βάση τους αντίστοιχους δείκτες πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας (ΠΣΣΙ), βελτιώθηκε σημαντικά από το 2010 και μετά, αφού εξαλείφθηκε η σωρευτική ανατίμηση που είχαν καταγράψει οι εν λόγω δείκτες την περίοδο 2000-2009. Η σωρευτική αυτή βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, που εκφράζεται με υποχώρηση των δεικτών ΠΣΣΙ, όπως αυτή αποτυπώνεται στους σχετικούς δείκτες τους οποίους καταρτίζει η ΕΚΤ και τους οποίους ονομάζει Εναρμονισμένους Δείκτες Ανταγωνιστικότητας (ΕνΔΑ), υπήρξε ηπιότερη την περίοδο 2010-2022 με βάση τον ΕνΔΑ-ΔΤΚ (ΗCΙ-CPI) και εντονότερη με βάση τον ΕνΔΑ-Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας (ΗCΙ-UCLT).

Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας υπήρξε θεαματικότερη ως προς το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, καθώς ο σχετικός δείκτης υποχώρησε τη διετία 2021-2022 κάτω από τα επίπεδα όπου βρισκόταν πριν από την ένταξη της Ελλάδος στη ζώνη του ευρώ (βλ. Διάγραμμα 3). Η επίπονη και εκτεταμένη αυτή ανάκτηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας οφείλεται στη μεταρρύθμιση του ευρύτερου θεσμικού πλαισίου καθορισμού των μισθολογικών αυξήσεων, αλλά και στην πολυετή ύφεση και χαμηλή ανάπτυξη την οποία αντιμετώπισε η ελληνική οικονομία κατά τα έτη της δημοσιονομικής προσαρμογής.

Διάγραμμα 3

Ανταγωνιστικότητα και καθαρές εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών
(% του ΑΕΠ)

Πηγή: AMECO και ΕΚΤ (HCIs)

Παράλληλα, η πρόοδος η οποία σημειώνεται σε πτυχές της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας, η οποία ξεκίνησε με σειρά μεταρρυθμίσεων κατά την περίοδο μετά το 2010 και εντείνεται τα τελευταία έτη (ψηφιακός μετασχηματισμός, μείωση εταιρικών φορολογικών συντελεστών από το 29% στο 22% και φορολογίας των μερισμάτων από το 15% στο 5%, κ.ά.), συμβάλει στη βελτίωση του επιχειρηματικού και επενδυτικού κλίματος, προσφέροντας πρόσθετα οφέλη στους εξωστρεφείς κλάδους της οικονομίας.

Παράλληλα, δημιουργεί προϋποθέσεις αύξησης των ξένων άμεσων και παραγωγικών επενδύσεων στην Ελλάδα, αύξηση η οποία ήδη καταγράφεται έντονη τη διετία 2021-22 και η οποία αναμένεται μεσομακροπρόθεσμα να διευρύνει περαιτέρω τη συνολική παραγωγική και εξαγωγική ικανότητα της εγχώριας οικονομίας.

Συμπερασματικά, η ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε με υψηλούς ρυθμούς και το 2022, παρά την αναταραχή που υπήρχε στις διεθνείς αγορές και τη σημαντική αύξηση των τιμών ενέργειας και πρώτων υλών που οδήγησαν σε γενικότερη άνοδο του πληθωρισμού. Η ανταγωνιστικότητα τιμών της οικονομίας βελτιώθηκε σε όρους κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, αλλά επιδεινώθηκε σε όρους σχετικών τιμών λόγω της ταχύτερης ανόδου των τιμών σε σύγκριση με τους βασικούς εμπορικούς εταίρους. Η αγορά εργασίας αναπτύχθηκε το πρώτο εξάμηνο του έτους με τους υψηλότερους ρυθμούς των τελευταίων είκοσι ετών, όμως το δεύτερο εξάμηνο υπήρχε μία αναμενόμενη επιβράδυνση τόσο λόγω της επιβράδυνσης της οικονομικής δραστηριότητας όσο και λόγω των επιδράσεων βάσης. Η ανάπτυξη της αγοράς εργασίας οδήγησε στη μείωση του ποσοστού ανεργίας στο χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων δώδεκα ετών.

III. Διεθνές περιβάλλον και προβλέψεις για την παγκόσμια και την ευρωπαϊκή οικονομία

Οι δυσχέρειες στις διεθνείς εφοδιαστικές αλυσίδες εξακολουθούν να πλήττουν το διεθνές εμπόριο. Το παγκόσμιο εμπόριο και η διεθνής ζήτηση αναμένεται να επιβραδυνθούν ακόμη περισσότερο το 2023. Οι γεωπολιτικές ανησυχίες των προηγμένων οικονομιών, κυρίως των ΗΠΑ και της ΕΕ, και η ανάγκη αύξησης της στρατηγικής αυτονομίας και της ενεργειακής τους ασφάλειας έναντι της Κίνας και της Ρωσίας βαίνουν εντεινόμενες, ιδίως με τις δυσχέρειες και τις ελλείψεις οι οποίες παρουσιάστηκαν στο διεθνές εμπόριο κατά τη διάρκεια των πανδημικών περιορισμών αλλά και στη συνέχεια μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και την αναγκαία λήψη δέσμης μέτρων εναντίον των εξαγωγών καυσίμων της πρώτης.

Η παγκόσμια οικονομία οδεύει προς σημαντική επιβράδυνση το 2023, υπό το βάρος της χαμηλής ανάπτυξης της Κίνας, των υψηλών διεθνών τιμών των καυσίμων και της υποχώρησης της εγχώριας ζήτησης λόγω διάβρωσης του πραγματικού εισοδήματος από τον υψηλό πληθωρισμό.

Ο ρυθμός αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ προβλέπεται από το ΔΝΤ ότι θα επιβραδυνθεί από 3,2% το 2022 σε 2,7% το 2023. Η επιβράδυνση αυτή όμως θα είναι εντονότερη στις προηγμένες οικονομίες. Στη ζώνη του ευρώ ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ θα είναι πολύ μικρός το 2023 (0,5%, από 3,4% το 2022) σύμφωνα με τις προβλέψεις της ΕΚΤ. Ομοίως, οι χώρες που είναι οι μεγαλύτερες αγορές προορισμού των ελληνικών εξαγωγών (Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία) θα έχουν σχεδόν μηδενικό ή και αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης το 2023.

Όμως, παρά την καθοδική φάση του οικονομικού κύκλου, στις περισσότερες οικονομίες ασκούνται πιέσεις για μισθολογικές αυξήσεις για την αντιμετώπιση της διάβρωσης των πραγματικών εισοδημάτων από τον επίμονα υψηλό γενικό πληθωρισμό, ο οποίος

αναμένεται να παραμείνει υψηλότερος του μεσοπρόθεσμου στόχου των κεντρικών τραπεζών τη διετία 2023-24. Στη ζώνη του ευρώ ο πληθωρισμός με βάση τον ΕνΔΤΚ αναμένεται ότι, αν και θα υποχωρήσει από το 8,4% του 2022, θα παραμείνει υψηλός, στο 6,3% το 2023 και στο 3,4% το 2024.

Πίνακας 2

Μοναδιαίο κόστος εργασίας στο σύνολο της οικονομίας (ULC)
(τρέχουσες προβλέψεις, ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

	ULC			Αποδοχές ανά εργαζόμενο			Παραγωγικότητα εργασίας		
	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024
ΗΠΑ	8,1	2,4	1,1	6,0	3,3	2,5	-1,9	0,9	1,3
Ην.Βασίλειο	2,1	5,4	1,6	5,7	4,8	2,0	3,5	-0,5	0,4
ΖτΕ	3,2	5,0	3,1	4,5	5,2	4,5	1,3	0,1	1,4
Ελλάδα	1,3	3,3	1,4	5,3	3,9	2,7	4,0	0,6	1,3

Πηγές: ECB, Eurosystem staff macroeconomic projections for the euro area, Δεκ. 2022, και European Commission, European Economic Forecasts, Autumn 2022.

Παρά την αναμενόμενη οικονομική επιβράδυνση του 2023, η ΕΚΤ εκτιμά ότι οι μέσες αμοιβές ανά μισθωτό στη ζώνη του ευρώ θα αυξηθούν ταχύτερα, κατά 5,2% το 2023, από 4,5% το 2022. Παράλληλα, η παραγωγικότητα της εργασίας θα επιβραδυνθεί περαιτέρω, από 1,3% το 2022 σε 0,1% το 2023, καθώς οι επιχειρήσεις φαίνεται ότι δεν προτίθενται να απολύσουν προσωπικό και το ποσοστό ανεργίας θα αυξηθεί οριακά στο 6,9% το 2023 από 6,7% το προηγούμενο έτος.

Δεδομένης της υψηλής αναμενόμενης αύξησης των αμοιβών και της σχεδόν μηδενικής μεταβολής της παραγωγικότητας, η ΕΚΤ εκτιμά ότι το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στη ζώνη του ευρώ θα αυξηθεί σημαντικά σε 5,0% το 2023 και 3,1% το 2024, από 3,2% το 2022 (βλ. Πίνακα 2).

Πίνακας 3

Πληθωρισμός τιμών καταναλωτή - ΕνΔΤΚ ή ΔΤΚ
(τρέχουσες προβλέψεις, ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

	2022	2023	2024
ΗΠΑ	7,9	3,4	2,3
Ην.Βασίλειο	7,9	7,5	2,9
ΖτΕ	8,4	6,3	3,4
Ελλάδα	9,3	6,0	2,4

Πηγές: ΕΚΤ και Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

IV. Η τρέχουσα οικονομική συγκυρία και οι προοπτικές ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας

Η οικονομική δραστηριότητα εκτιμάται, σύμφωνα με τις προβλέψεις της Τράπεζας της Ελλάδος, ότι κατέγραψε ρυθμό αύξησης 6,2% το 2022, λόγω της σημαντικής συμβολής του κλάδου του τουρισμού, καθώς και της μεταποίησης και των κατασκευών. Για το 2023, αναμένεται υποχώρηση του ρυθμού ανάπτυξης στο 1,5%, λόγω της αναμενόμενης κάμψης της οικονομικής δραστηριότητας στην ευρωζώνη, αλλά και της σημαντικής

υποχώρησης του ρυθμού αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης, λόγω του χαμηλότερο προσδοκώμενου ρυθμού αύξησης του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος. Παράλληλα, τόσο η δημοσιονομική πολιτική όσο και η νομισματική πολιτική αναμένεται να έχουν αρνητική επίδραση στην οικονομική δραστηριότητα το 2023. Από το 2024 αναμένεται επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης, ο οποίος θα ανέλθει σε 3,0% το 2024 και 2,8% το 2025, δεδομένου ότι θα έχει αποκλιμακωθεί η γεωπολιτική κρίση στην Ουκρανία και έχουν περιοριστεί οι πληθωριστικές πιέσεις.

Ο πληθωρισμός, βάσει του ΕνΔΤΚ, αναμένεται να υποχωρήσει περαιτέρω το 2023 και να διαμορφωθεί στο 5,8%, ενώ περαιτέρω υποχώρηση στο 3,6% προβλέπεται για το 2024, κυρίως λόγω της αναμενόμενης κάμψης των τιμών της ενέργειας και των επιδράσεων βάσης.

V. Κριτήρια για τη διαμόρφωση του κατώτατου μισθού

Τα οικονομικά κριτήρια που θα πρέπει να εξεταστούν για να καθοριστεί το άριστο ποσοστό αύξησης του κατώτατου μισθού από 1ης Απριλίου 2023 θα πρέπει να είναι: α) Η διαφύλαξη της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, η οποία είναι θεμελιώδης για τη διατηρήσιμη αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών και τη βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος. Ο στόχος αυτός συνεπάγεται αύξηση του ελάχιστου μισθού τέτοια ώστε να οδηγήσει σε αύξηση του συνολικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (ULC) και του γενικού πληθωρισμού, με βάση τον ΕνΔΤΚ, μικρότερη ή ίση της αναμενόμενης αύξησης των αντίστοιχων μεγεθών στους κύριους εμπορικούς εταίρους της Ελλάδος. β) Η διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών, καθώς η όποια αύξηση του κατώτατου μισθού θα πρέπει να οδηγεί σε μικρή μόνο αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, συνεπώς με τον στόχο της επίτευξης ρυθμού πληθωρισμού με βάση τον ΕνΔΤΚ περί το 2% μεσοπρόθεσμα. Παράλληλα, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι από την πλευρά των εργαζομένων υπάρχει η εύλογη ανάγκη προστασίας της αγοραστικής τους δύναμης από την άνοδο του πληθωρισμού.

Οι μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας τα τελευταία έτη έχουν οδηγήσει σε μεγαλύτερη ευελιξία, αλλά έχουν καταστήσει τον μηχανισμό μετάδοσης της αύξησης του κατώτατου μισθού στα υψηλότερα μισθολογικά κλιμάκια λιγότερο αποτελεσματικό σε σχέση με το παρελθόν. Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ατόνηση των μισθολογικών συλλογικών συμβάσεων εργασίας, καθώς η πλειοψηφία των εργαζομένων δεν καλύπτεται από κάποια μισθολογική συλλογική σύμβαση εργασίας τα τελευταία έτη (με εξαίρεση ελάχιστες κατηγορίες εργαζομένων, όπως κυρίως οι τραπεζοϋπάλληλοι, οι ξενοδοχοϋπάλληλοι, οι εργαζόμενοι σε αρτοποιεία, σε τουριστικά-επισιτιστικά καταστήματα, σε πετρελαιοειδή, στην καπνοβιομηχανία κ.λπ.). Παράλληλα, οι επιχειρησιακές συμβάσεις εργασίας καλύπτουν ένα μικρό ποσοστό των εργαζομένων, καθώς, σύμφωνα με τα στοιχεία του Π/Σ ΕΡΓΑΝΗ, το 2022 υπογράφηκαν 217 επιχειρησιακές συμβάσεις που κάλυπταν 168.362 εργαζόμενους. Ως εκ τούτου, το σύστημα συλλογικών διαπραγματεύσεων, μετά τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις της τελευταίας δεκαετίας, δεν επιτρέπει τη διάχυση του κατώτατου μισθού (spillover effects)

σε όλο το εύρος της κατανομής των αμοιβών, αλλά κυρίως στο κάτω μέρος της κατανομής.

Αναφορικά με το πρώτο κριτήριο, αν και ο διαθέσιμος χώρος ανταγωνιστικότητας (competitiveness space) για την Ελλάδα έχει αυξηθεί τη διετία 2021-2022, η αναμενόμενη επιβράδυνση της παγκόσμιας ζήτησης, το αυξημένο ενεργειακό κόστος και η διατήρηση της αβεβαιότητας σε υψηλά επίπεδα καθιστούν απαραίτητη την προσεκτική μελέτη των δεδομένων που αφορούν τις εξεταζόμενες μισθολογικές αυξήσεις.

Η μεταβολή της ανταγωνιστικότητας τιμών/κόστους εργασίας είναι το άθροισμα τριών μεταβολών: της ονομαστικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας e συν τον εγχώριο πληθωρισμό (τιμών ή κόστους) π , μείον τον σταθμισμένο γεωμετρικό μέσο όρο του πληθωρισμού των κύριων εμπορικών εταίρων (τιμών ή κόστους) πF :

$$\Delta \text{ΕνΔΑ} = \Delta e + \Delta \pi - \Delta \pi F$$

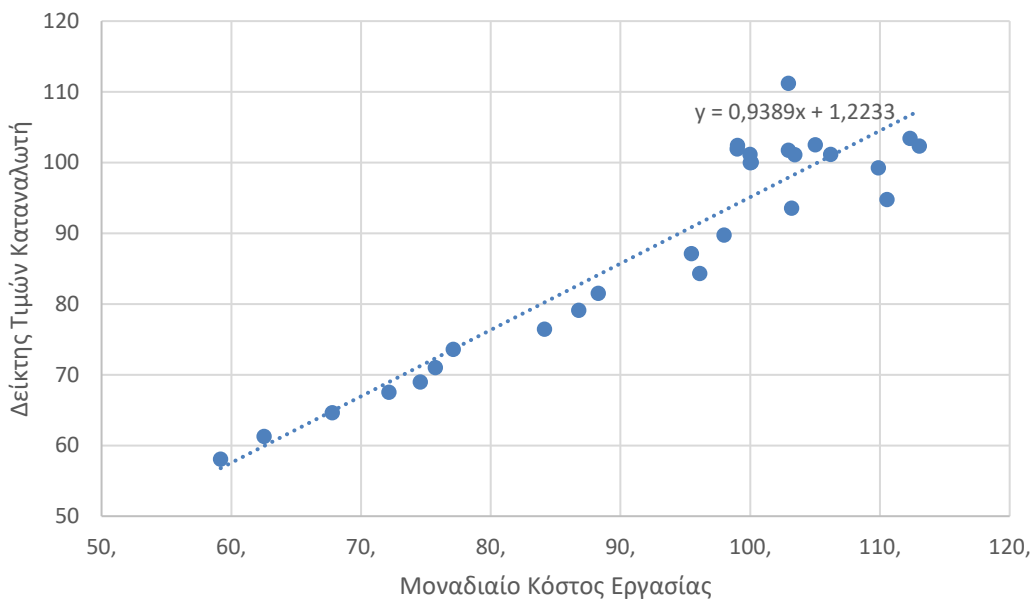
Επειδή η συναλλαγματική ισοτιμία είναι εξαιρετικά δύσκολο να προβλεφθεί, θα υποθέσουμε ότι αναμένουμε μηδενική μεταβολή της σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας. Συνεπώς ο υπολογισμός των περιθωρίων μισθολογικών αυξήσεων ως προς την ανταγωνιστικότητα δύναται να περιοριστεί στον υπολογισμό του αναμενόμενου διαφορικού πληθωρισμού Ελλάδος και κυριότερων εμπορικών εταίρων. Ο πρόσθετος πληθωρισμός τιμών και κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος τον οποίο μπορεί να προκαλέσει η θεσμοθέτηση αύξησης του κατώτατου μισθού θα πρέπει να οδηγεί σε συνολική αύξηση του ULC και τελικά του HICP όχι μεγαλύτερη εκείνης των κυριότερων εμπορικών εταίρων.

Οι εμπορικοί εταίροι της Ελλάδος στη ζώνη του ευρώ των 20, αν και δεν έχουν όλοι σημαντικό μερίδιο στο εξωτερικό μας εμπόριο, ως σύνολο αποτελούν μια εξαιρετική προσέγγιση του συνόλου των εμπορικών εταίρων της Ελλάδος, εντός και εκτός ΕΕ-27. Συνεπώς ο διαφορικός πληθωρισμός στον ΕνΔΤΚ και στο δείκτη ULC μεταξύ ζώνης του ευρώ και Ελλάδος αποτελεί μια καλή προσέγγιση της προσδοκώμενης μεταβολής της ανταγωνιστικότητας.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 2, το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος ULC μπορεί να αυξηθεί στην Ελλάδα έως και 5% το 2023 χωρίς να επιδεινωθεί η ανταγωνιστικότητα έναντι της ευρωζώνης. Επειδή, σύμφωνα με το υπάρχον βασικό σενάριο, χωρίς αύξηση του κατώτατου μισθού, το ελληνικό ULC αναμένεται να αυξηθεί κατά περίπου 3,3% το 2023, και υποθέτοντας ότι η παραγωγικότητα θα αυξηθεί με τον ίδιο χαμηλό ρυθμό στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη, συμπεραίνουμε ότι οι μέσες αμοιβές της μισθωτής απασχόλησης μπορούν να αυξηθούν κατά 1,7% το 2023 χωρίς να επηρεαστεί αρνητικά η ανταγωνιστικότητα (5,0 (ευρωζώνη) - 3,3 (Ελλάδα) = 1,7%).

Διάγραμμα 4

Δείκτης τιμών καταναλωτή και μοναδιαίο κόστος εργασίας στην Ελλάδα, 1995 – α' εννεάμηνο 2022

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ και υπολογισμοί της Τράπεζας της Ελλάδος.

Όσον αφορά το δεύτερο κριτήριο, της διασφάλισης της σταθερότητας των τιμών, το 2022 σημειώθηκε τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ευρωζώνη πολύ σημαντική αύξηση του πληθωρισμού, που οφειλόταν στις πολύ υψηλές αυξήσεις των τιμών των ενεργειακών αγαθών και των πρώτων υλών εξαιτίας των διαταραχών που δημιουργήσε ο πόλεμος στην Ουκρανία. Δεδομένου ότι ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ πληθωρισμού και μοναδιαίου κόστους εργασίας είναι μακροχρόνια κοντά στη μονάδα (βλ. Διάγραμμα 4), μία σημαντική αύξηση του κατώτατου μισθού και συνεπώς του κόστους εργασίας θα έχει περαιτέρω επίπτωση στον πληθωρισμό, καθώς τα όποια περιθώρια των επιχειρήσεων για απορρόφηση του επιπλέον κόστους έχουν εξαλειφθεί.

Παράλληλα, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι με τη συνεχή υποχώρηση της ανεργίας αρχίζει να αυξάνεται και η στενότητα την αγορά εργασίας. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη της Τράπεζας της Ελλάδος,³ η αγορά εργασίας αρχίζει να εμφανίζει ενδείξεις στενότητας (tightening), καθώς οι επιχειρήσεις δυσκολεύονται να βρουν προσωπικό σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν, ιδιαίτερα σε ορισμένους κλάδους όπως ο τουρισμός, η μεταποίηση και οι κατασκευές. Η τάση αυτή αναμένεται να ενταθεί στο εγγύς μέλλον, καθώς η προοπτική δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας τα επόμενα χρόνια λόγω της εφαρμογής του σχεδίου NextGenerationEU, ενδέχεται να αυξήσει περαιτέρω τη στενότητα στην αγορά εργασίας. Αντίστοιχα, αν και η χαλαρότητα στην αγορά εργασίας (labour market slack) μειώνεται με ταχύτερους ρυθμούς σε σχέση με τη ζώνη του ευρώ, εντούτοις εξακολουθεί να βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα. Παράλληλα, η ανάλυση της καμπύλης

³ Βλ. Antonopoulos et al. (2022), "The Greek labour market before and after the pandemic: slack, tightness and skills mismatch", Τράπεζα της Ελλάδος, *Economic Bulletin*, No. 56.

Beveridge για την Ελλάδα δείχνει αύξηση της στενότητας καθώς το ποσοστό ανεργίας υποχωρεί. Αυτή η αύξηση της στενότητας είναι πιο πιθανό να οδηγήσει σε υψηλότερες μισθολογικές πιέσεις που θα μετακυλιστούν στις τιμές των προϊόντων οδηγώντας σε επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων.

Σύμφωνα με την επεξεργασία των στοιχείων του Π/Σ ΕΡΓΑΝΗ από την Τράπεζα της Ελλάδος (βλ. Ενότητα VI), το ποσοστό εργαζομένων που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό, αφού αυξήθηκε έντονα την περίοδο 2019-2021 στο 27-28%, υποχώρησε το 2022 στο 24,7%. Όμως το αποτέλεσμα διάχυσης της αύξησης αυτής, κυρίως στα εγγύτερα υψηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια, θα προκαλέσει εύλογα πιέσεις αυξήσεων στις αμοιβές μεγαλύτερου ποσοστού εργαζομένων, με ποσοστό αύξησης το οποίο βαίνει μειούμενο όσο αυξάνεται το ύψος των ονομαστικών αποδοχών.

Αντίρροπα στο ανωτέρω αποτέλεσμα διάχυσης της αύξησης του κατώτατου μισθού σε ανώτερα μισθολογικά κλιμάκια λειτουργεί η διαπίστωση από την επεξεργασία των στοιχείων ότι το ποσοστό εργαζομένων που λαμβάνουν τον κατώτατο μισθό είναι σημαντικά μικρότερο του γενικού μέσου όρου στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις. Οι εξωστρεφείς όμως επιχειρήσεις, δηλαδή εκείνες που εξάγουν περισσότερο και είναι περισσότερο εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό τιμών και κόστους, είναι συνήθως μεσαίου μεγέθους και μεγάλες. Σε αυτές τις επιχειρήσεις οποιαδήποτε θεσμοθέτηση αύξησης του κατώτατου μισθού έχει σχετικά μικρότερη επίπτωση στο σύνολο της μισθολογικής τους δαπάνης.

Με βάση τα παραπάνω κριτήρια διαπιστώνεται ότι τα περιθώρια αύξησης του κατώτατου μισθού είναι περιορισμένα. Για την εκτίμηση του περιθωρίου αύξησης του κατώτατου μισθού πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη οι έμμεσες επιδράσεις μιας αύξησης του κατώτατου μισθού. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, για κάθε ποσοστιαία μονάδα αύξησης του κατώτατου μισθού, ο μέσος μισθός ανά εργαζόμενο αυξάνεται κατά περίπου 0,4-0,5% (βλ. Ενότητα VI).

Σε αυτό το πλαίσιο και δεδομένης της σημαντικής επιβράδυνσης του πληθωρισμού που προβλέπεται για το 2023, κρίνεται ότι υπάρχει περιθώριο για **μια λελογισμένη αύξηση των κατώτατων μισθών και ημερομισθίων σε ένα εύρος μεταξύ 3,0% και 5,0% από την 1η Απριλίου 2023.**

Σύμφωνα με αυτό το σενάριο, θα δοθεί σημαντική στήριξη στα πιο χαμηλόμισθα κοινωνικά στρώματα, δεν θα επιδεινωθεί η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων, καθώς η αύξηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας θα είναι σχεδόν μηδενική, ενώ και οι επιπτώσεις ενός αρνητικού σπινάλ μισθολογικών αυξήσεων και πληθωρισμού αναμένεται να είναι περιορισμένες. Σε αντίθετη περίπτωση, οι ελληνικές επιχειρήσεις, που στην πλειοψηφία τους είναι μικρού μεγέθους, δεν θα μπορέσουν να απορροφήσουν το αυξημένο κόστος παραγωγής που θα προέρχεται τόσο από τις διεθνείς τιμές ενέργειας και πρώτων υλών όσο και από το εργασιακό κόστος,

επιτείνοντας τον κίνδυνο απώλειας θέσεων εργασίας ή μετατροπής θέσεων πλήρους απασχόλησης σε ευέλικτες μορφές απασχόλησης.

Για να αντιμετωπιστεί ο παραπάνω κίνδυνος και να ενισχυθούν περαιτέρω η οικονομική δραστηριότητα και η συνολική απασχόληση, εκτός της λελογισμένης αύξησης των μισθών απαιτούνται και ορισμένα διαρθρωτικά μέτρα. Η αναβάθμιση της τεχνικής εκπαίδευσης και η κατάρτιση και επιμόρφωση των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων θα εξοπλίσουν τους ανέργους με τις κατάλληλες δεξιότητες και θα ενισχύσουν τις προοπτικές απασχόλησής τους. Η ενίσχυση του πλέγματος εναρμόνισης της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής θα ενθαρρύνει την ένταξη και παραμονή στην αγορά εργασίας του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού, ιδίως των γυναικών. Θεσμικές παρεμβάσεις για τη μείωση των ασφαλιστικών εισφορών ή επιδότησή τους θα μειώσουν το μη μισθολογικό κόστος, θα αυξήσουν το προσδοκώμενο διαθέσιμο εισόδημα και θα συμβάλουν στην αντιμετώπιση της αδήλωτης ή υποδηλωμένης εργασίας. Η διατήρηση της αύξησης της απασχόλησης και της συμμετοχής στην αγορά εργασίας προϋποθέτει την ενίσχυση της ζήτησης σε κλάδους και επαγγέλματα με υψηλή προστιθέμενη αξία, την προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων και την τόνωση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας.

VI. Η χαρτογράφηση του κατώτατου μισθού στον ιδιωτικό τομέα από στοιχεία του Π/Σ ΕΡΓΑΝΗ και εκτίμηση των επιδράσεων της αύξησης του κατώτατου μισθού

Όπως και στις προηγούμενες εκθέσεις, τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται για την εκτίμηση των επιδράσεων της αύξησης του κατώτατου μισθού τον Ιανουάριο και Μάιο του 2022 προέρχονται από τις ετήσιες απογραφές του Π/Σ ΕΡΓΑΝΗ⁴ για τους μισθωτούς με σχέση εξαρτημένης εργασίας ιδιωτικού δικαίου. Συγκεκριμένα, τα στοιχεία προέρχονται από τη σύνθεση μικροδεδομένων (micro-aggregated data) που αναφέρονται σε θέσεις εργασίας και το μέσο μισθό αυτών ανά ηλικία, επάγγελμα, φύλο, τύπο απασχόλησης, τύπο συμβολαίου, γεωγραφική περιοχή, κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και μέγεθος επιχειρήσεων. Στο ίδιο επίπεδο ανάλυσης υπάρχουν δεδομένα για τον αριθμό των θέσεων εργασίας στις οποίες οι εργαζόμενοι αμείβονται με τον κατώτατο μισθό και ημερομίσθιο, καθώς και για το μέσο μισθό αυτών των θέσεων εργασίας.⁵

Συγκεκριμένα, για κάθε έτος υπάρχουν πάνω από 200.000 παρατηρήσεις που αφορούν τον αριθμό θέσεων εργασίας και το μέσο μισθό αυτών. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται στην παρούσα ανάλυση είναι διαφορετικής φύσεως από

⁴ Τα στοιχεία από το Π/Σ ΕΡΓΑΝΗ, όπως και του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ και ΕΦΚΑ, λόγω της απογραφικής τους φύσης, διαφέρουν από τα στοιχεία των Εθνικών Λογαριασμών σε επίπεδο συνόλου οικονομίας ή κλάδου, τα οποία είναι το αποτέλεσμα της συνεκτίμησης δειγματοληπτικών ερευνών σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά.

⁵ Για μια περιγραφή της διάρθρωσης των στοιχείων από το Π/Σ ΕΡΓΑΝΗ, βλ. Τράπεζα της Ελλάδος (2021 και 2022).

εκείνα που δημοσιεύονται στις ετήσιες απογραφικές εκθέσεις του Π/Σ ΕΡΓΑΝΗ και συνεπώς οι δύο σειρές στοιχείων δεν είναι άμεσα συγκρίσιμες μεταξύ τους. Επιπλέον, η Τράπεζα της Ελλάδος έχει επεξεργαστεί περαιτέρω τα στοιχεία αυτά.⁶ Η τελική επεξεργασμένη μορφή τους παρέχει μια ιδιαίτερα λεπτομερή χαρτογράφηση του συνόλου των θέσεων εργασίας και των αντίστοιχων μέσων αμοιβών στον ιδιωτικό τομέα και αποτελεί τη βάση για την εκτίμηση των επιδράσεων των νέων αυξήσεων του κατώτατου μισθού το 2022.

Περιγραφική στατιστική

Το ποσοστό των θέσεων εργασίας στις οποίες οι εργαζόμενοι αμείβονται με τον κατώτατο μισθό επί του συνόλου των μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα αυξήθηκε διαχρονικά από 19,9% το 2016 σε 28,3% το 2021 (βλ. Διάγραμμα 5).⁷ Αξίζει να σημειωθεί ότι η αύξηση του ποσοστού αυτού την περίοδο μεταξύ 2018 και 2021 ανέρχεται σε 6 περίπου ποσοστιαίες μονάδες και αντιστοιχεί σε 195,6 χιλ. επιπλέον θέσεις εργασίας που αμείβονται με βάση τον κατώτατο μισθό. Μόνο την περίοδο 2018-2019, η οποία περιλαμβάνει και την αύξηση του κατώτατου μισθού του 2019, ο αριθμός των θέσεων εργασίας που αμείβονταν με τον κατώτατο μισθό αυξήθηκε κατά περίπου 121,4 χιλιάδες.⁸ Επισημαίνεται ότι το 2022 και πάρα τις δύο διαδοχικές αυξήσεις του κατώτατου μισθού τον Ιανουάριο και Μάρτιο του 2022, το ποσοστό αυτών που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό μειώθηκε σημαντικά σε σχέση με το 2021, κατά 3,5 ποσοστιαίες μονάδες ή 60,7 χιλιάδες λιγότερες θέσεις εργασίας που αμείβονται με βάση τον κατώτατο μισθό.

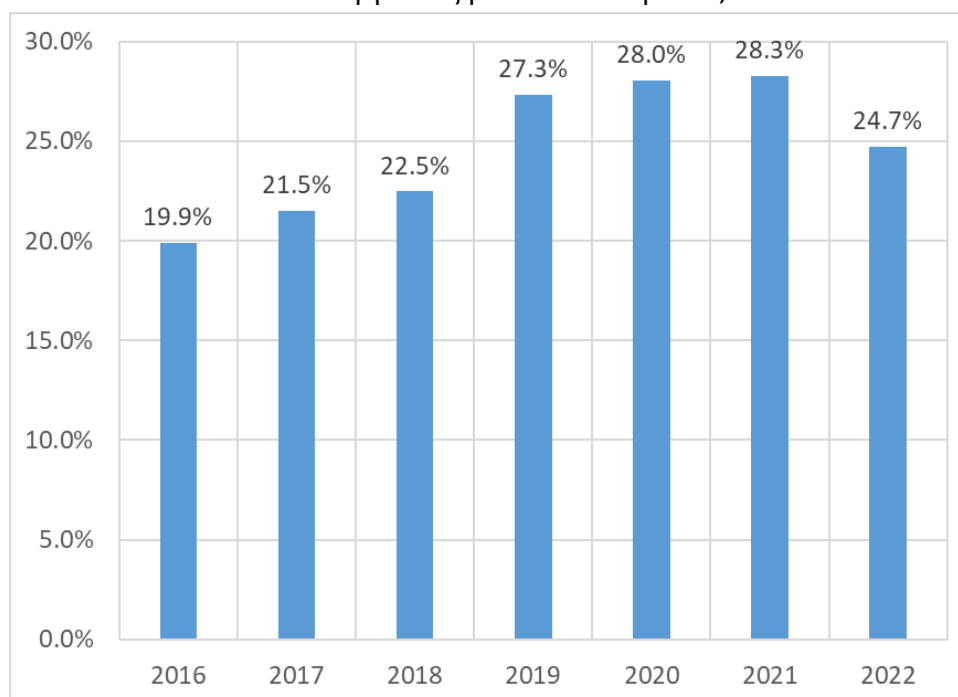
⁶ Τα στοιχεία έχουν 'καθαριστεί' ώστε να μη λαμβάνονται υπόψη στην ανάλυση οι κλάδοι των οποίων η απασχόληση, σε όρους θέσεων εργασίας, είναι μικρότερη από 500, καθώς και οι παρατηρήσεις με ακραίες τιμές για τους μέσους μισθούς.

⁷ Ο κατώτατος μισθός έχει οριστεί ως το κατώτατο νόμιμο ημερομίσθιο για υπαλλήλους και εργάτες, όπως και για τις νόμιμες μηνιαίες αποδοχές. Σημειώνεται ότι δεν υπάρχουν στοιχεία για πιθανές τριετίες που μπορεί να αυξάνουν το νόμιμο κατώτατο μισθό. Έτσι, τα ποσοστά των θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό τα οποία αναφέρονται στην παρούσα ανάλυση *μπορούν να θεωρηθούν ως ένα κάτω όριο*.

⁸ Για μια ενδελεχή περιγραφική ανάλυση των επιδράσεων της αύξησης του κατώτατου μισθού το 2019, βλ. Τράπεζα της Ελλάδος (2022).

Διάγραμμα 5

Ποσοστό θέσεων εργασίας με κατώτατο μισθό, 2016-2022

Πηγές: Π/Σ Εργάνη και επεξεργασία από την Τράπεζα της Ελλάδος.

Σε γενικές γραμμές, παρατηρείται διαχρονικά ότι το ποσοστό των θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό είναι μεγαλύτερο για τις μικρές επιχειρήσεις, τους νεότερους εργαζομένους και τις ευέλικτες μορφές απασχόλησης – βλ. Παράρτημα Α, Τράπεζα της Ελλάδος (2022).

Φαίνεται επίσης ότι το ποσοστό αυτών που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό είναι σημαντικό σε κλάδους όπως η εστίαση, το εμπόριο και η βιομηχανία τροφίμων (ΚΑΔ 56, 46-47 και 10 αντίστοιχα). Συγκεκριμένα, όσον αφορά την ένταση χρήσης του κατώτατου μισθού κατά κλάδο, δηλαδή το ποσοστό των θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό στο σύνολο των θέσεων εργασίας του κλάδου (within sector intensity of minimum wage earners) παρατηρούνται τα εξής: Οι κλάδοι (α) παροχής προστασίας, (β) υπηρεσιών σε κτίρια και εξωτερικούς χώρους, (γ) εστίασης, (δ) άλλων δραστηριοτήτων παροχής προσωπικών υπηρεσιών και (ε) αθλητικών δραστηριοτήτων, διασκέδασης και ψυχαγωγίας (ΚΑΔ 80, 81, 56, 96 και 93 αντίστοιχα) κάνουν χρήση του κατώτατου μισθού σε ποσοστό άνω από το 40% του συνόλου των θέσεων εργασίας τους. Το λιανικό εμπόριο (ΚΑΔ 47) και η βιομηχανία τροφίμων (ΚΑΔ 10) κάνουν επίσης χρήση του κατώτατου μισθού σε ποσοστό 30% περίπου (βλ. Διάγραμμα 1, Παράρτημα Α). Επιπλέον, η κλαδική κατανομή των θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό εμφανίζει μεγάλη συγκέντρωση (βλ. Διάγραμμα 2, Παράρτημα Α).⁹ Συγκεκριμένα, περίπου το 49% των θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό εντοπίζονται σε τέσσερις κλάδους: (α) στην εστίαση (19%), (β) στο λιανικό εμπόριο (17%),

⁹ Τα ποσοστά υπολογίζονται ως ο λόγος των θέσεων εργασίας που αμείβονται με κατώτατο μισθό στον κλάδο προς το σύνολο των θέσεων εργασίας με κατώτατο μισθό στην οικονομία.

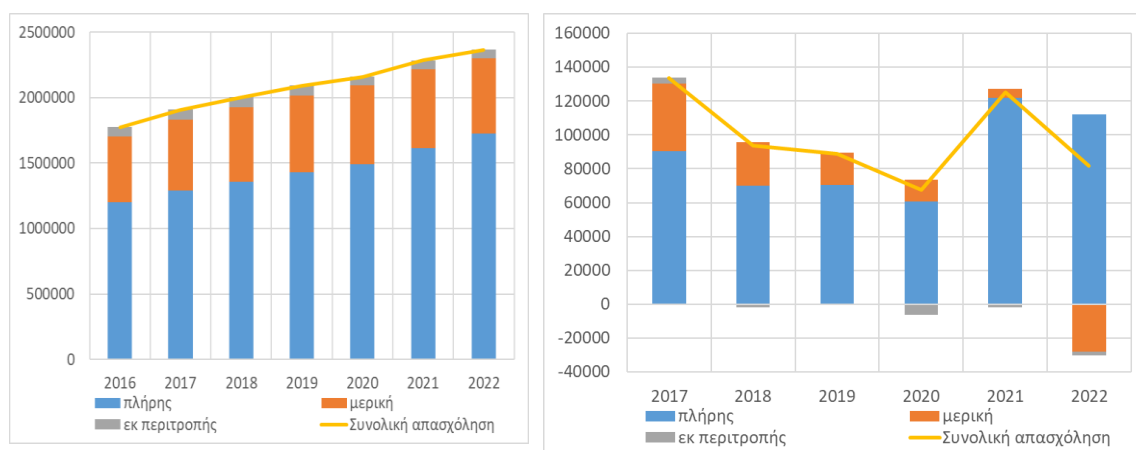
(γ) στο χονδρικό εμπόριο (8%) και (δ) στη βιομηχανία τροφίμων (5%) (ΚΑΔ 56, 47, 46 και 10 αντίστοιχα).

Προκειμένου να κατανοήσουμε ποιοι παράγοντες συμβάλλουν στη μείωση του ποσοστού των θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό την περίοδο 2021-2022, αναλύουμε τις εξελίξεις ανά τύπο απασχόλησης και ανά κλάδο μεταξύ των κλάδων που παραδοσιακά έχουν σημαντικό ποσοστό θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό.

Όπως προαναφέρθηκε, διαχρονικά το ποσοστό των θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό είναι μεγαλύτερο στις ευέλικτες μορφές απασχόλησης. Από την εξέλιξη των θέσεων εργασίας σε ευέλικτες μορφές απασχόλησης (μερική και εκ περιτροπής) στο Διάγραμμα 6 (αριστερό γράφημα) φαίνεται ότι την περίοδο 2016-2022 οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης αποτελούν σημαντικό ποσοστό της συνολικής απασχόλησης. Ενδιαφέρον όμως είναι ότι την περίοδο 2017-2022 η ετησία μεταβολή των θέσεων εργασίας μερικής απασχόλησης βαίνει μειούμενη και γίνεται σημαντικά αρνητική το 2022. Η ετησία μεταβολή των εκ περιτροπής θέσεων εργασίας (η οποία ούτως ή άλλως είναι πολύ μικρή) γίνεται αρνητική ήδη από το 2020. Συνεπώς, το 2022 η ετήσια αύξηση της συνολικής απασχόλησης (net employment) προέρχεται κυρίως από την αύξηση των θέσεων εργασίας πλήρους απασχόλησης, στις οποίες ως γνωστόν το ποσοστό αυτών που αμείβονται με κατώτατο μισθό είναι χαμηλότερο.

Διάγραμμα 6

Θέσεις εργασίας ανά τύπο απασχόλησης και διαχρονικές μεταβολές
Αριθμός θέσεων εργασίας Ετήσιες μεταβολές

Πηγές: Π/Σ Εργάνη και επεξεργασία από την Τράπεζα της Ελλάδος.

Σημείωση: Το αριστερό γράφημα παρουσιάζει το σύνολο των θέσεων εργασίας (αριθμός θέσεων εργασίας) και το δεξί την ετήσια μεταβολή (σε αριθμό θέσεων εργασίας).

Αναφορικά με τις κλαδικές εξελίξεις το 2022, συγκρίνοντας τα αντίστοιχα ποσοστά των θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό το 2021 (Τράπεζα της Ελλάδος (2022), Διαγράμματα Α1 και Α2, Παράρτημα Α,) παρατηρείται ότι ο κλάδος με την πιο σημαντική μείωση στο ποσοστό των θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό είναι ο κλάδος της εστίασης, όπου το ποσοστό αυτό μειώθηκε από 65% περίπου

το 2021 σε 43% περίπου το 2022 (Διάγραμμα Α1, Παράρτημα Α),¹⁰ με αποτέλεσμα ο κλάδος της εστίασης να απασχολεί πλέον το 2022 (Διάγραμμα Α2, Παράρτημα Α) το 19% των θέσεων εργασίας με κατώτατο μισθό στην οικονομία, έναντι 27% το 2021. Συνεπώς, οι μεταβολές στο ποσοστό των θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό το 2022 φαίνεται να σχετίζονται σε κλαδικό επίπεδο με τη μείωση του εν λόγω ποσοστού σε κλάδους όπως η εστίαση που παραδοσιακά έχουν υψηλό μερίδιο θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό. Τα ευρήματα αυτά για τον κλάδο της εστίασης είναι συμβατά με τα αποτελέσματα πρόσφατης μελέτης (Antonopoulos et al., 2022) που βρίσκουν ενδείξεις πίεσης στα τμήματα της αγοράς εργασίας που αφορούν τον ευρύτερο κλάδο “καταλύματα και εστίαση” (ΚΑΔ 55 και 56).

Οικονομετρική ανάλυση

Στην ενότητα αυτή θα χρησιμοποιήσουμε τα δεδομένα από το Π/Σ ΕΡΓΑΝΗ με σκοπό μια πιο ενδελεχή διερεύνηση των πιθανών επιδράσεων διάχυσης (spillovers) της αύξησης του κατώτατου μισθού το 2022, σε μισθολογικά επίπεδα μεγαλύτερα από τον κατώτατο.^{11,12}

Επιδράσεις διάχυσης μπορούν να υπάρξουν για διάφορους λόγους. Πρώτον, μία αύξηση του κατώτατου μισθού αυξάνει τη σχετική τιμή της μη εξειδικευμένης εργασίας. Αυτό μπορεί να ωθήσει σε αυξημένη ζήτηση για κάποιες κατηγορίες εξειδικευμένου προσωπικού, που να μπορεί να υποκαταστήσει τη μη εξειδικευμένη εργασία, αυξάνοντας έτσι τους μισθούς για εργαζομένους που είναι ήδη πάνω από τον κατώτατο. Δεύτερον, μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση μισθών που βρίσκονται σε μεγαλύτερα επίπεδα προκειμένου να διατηρηθούν μισθολογικές διαφορές έναντι του κατώτατου μισθού, οι οποίες είναι σημαντικό κίνητρο παραγωγικότητας για τους εργαζομένους. Τρίτον, η αύξηση του κατώτατου μισθού μπορεί να αυξήσει τον ελάχιστο απαιτούμενο (reservation wage) μισθό για άτομα που αναζητούν εργασία σε ορισμένους κλάδους, έτσι ώστε οι εργοδότες σε αυτούς τους κλάδους να χρειάζεται να πληρώσουν περισσότερο για να προσελκύσουν προσωπικό.

Για λόγους συγκρισιμότητας, στην παρακάτω ανάλυση χρησιμοποιούμε μόνο θέσεις εργασίας που είναι πλήρους απασχόλησης.¹³ Συγκρίνοντας τις κατανομές μισθών ανάμεσα στο 2021 και το 2022, βλέπουμε μία έντονη διαφοροποίηση (βλ. Διάγραμμα 7). Στο παρακάτω διάγραμμα η κάθε ράβδος αντιστοιχεί σε ένα εύρος μισθών της τάξεως των 50 ευρώ. Άρα η πρώτη ράβδος του 2021 έχει θέσεις εργασίας που αμείβονται από περίπου 560 έως 610 ευρώ και η δεύτερη από 610 έως 660. Βλέπουμε ότι το 2022 αφενός οι θέσεις εργασίας με τον χαμηλότερο μισθό εξαλείφονται και αφετέρου έχουμε

¹⁰ Αυτό αντιστοιχεί σε 63 χιλ. λιγότερες θέσεις που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό το 2022 σε σχέση με το 2021.

¹¹ Για τις επιπτώσεις της αύξησης του κατώτατου μισθού στο ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης, βλ. Έκθεση αξιολόγησης του ισχύοντος νομοθετημένου μισθού, Τράπεζα της Ελλάδος 2021.

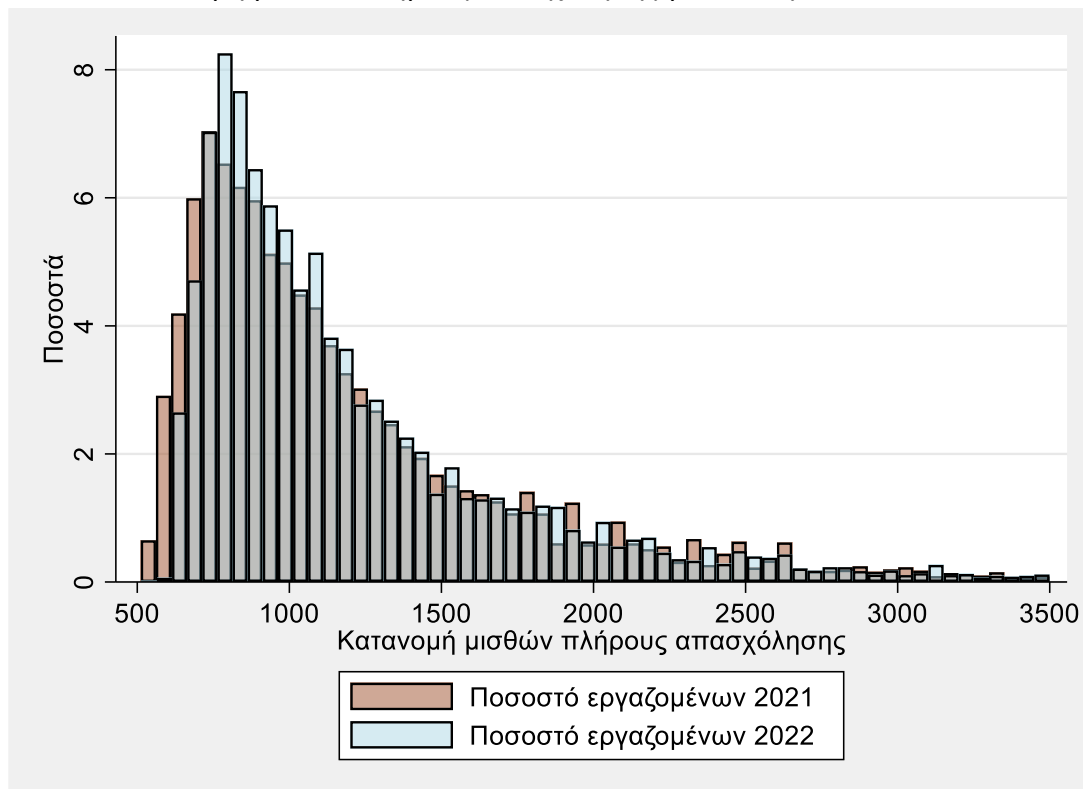
¹² Για τη διάχυση της αύξησης του κατώτατου μισθού που έγινε το 2019, βλ. Έκθεση αξιολόγησης του ισχύοντος νομοθετημένου μισθού, Τράπεζα της Ελλάδος 2022.

¹³ Για θέσεις εργασίας που δεν είναι πλήρους απασχόλησης, δεν γνωρίζουμε σε τι ποσοστό εργάζονται. Οπότε ένας μισθός θα μπορούσε να αυξηθεί λ.χ. εάν ο χρόνος απασχόλησης σε μια θέση εργασίας αυξανόταν από 1 ώρα την εβδομάδα σε 20 ώρες την εβδομάδα.

σημαντική μείωση στο ποσοστό των εργαζομένων που αμείβονται έως 760 ευρώ. Ταυτόχρονα παρατηρούμε σημαντική αύξηση της κατανομής στα μισθολογικά επίπεδα άνω των 850 ευρώ (το θαλασσί τμήμα της ράβδου) έως τα επίπεδα των 1.100-1.200 ευρώ.

Διάγραμμα 7

Κατανομή μισθών πλήρους απασχόλησης για τα έτη 2021 και 2022

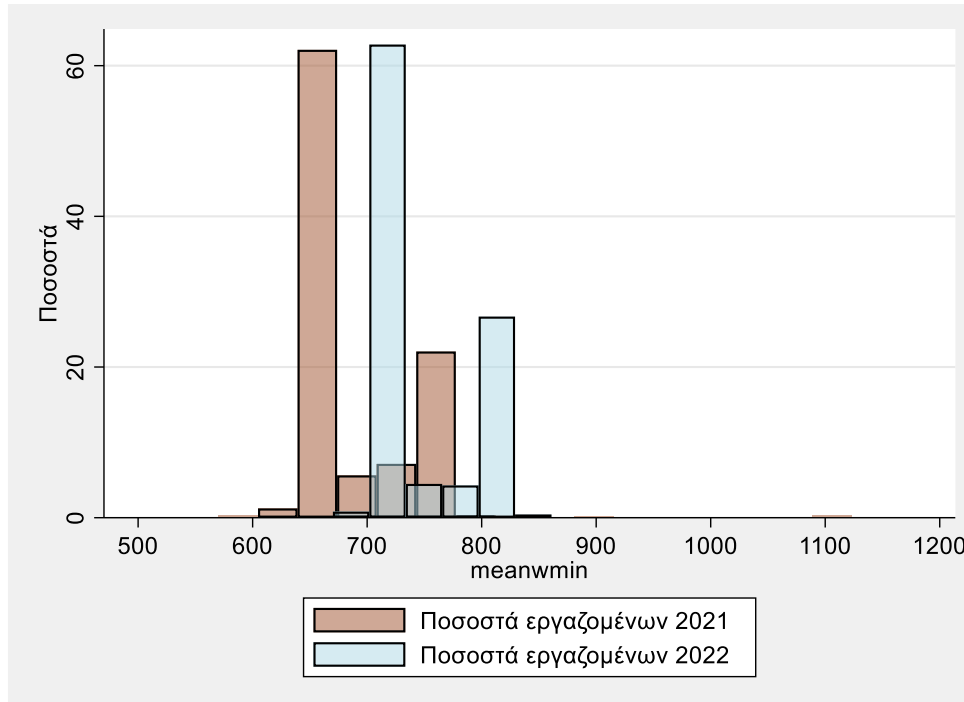
Αυτές οι διαφορές στην κατανομή μισθών είναι συγκρίσιμες με αυτές που παρατηρήθηκαν το 2018/19 όταν έγινε η πρώτη μεγάλη αύξηση του κατώτατου μισθού (11%). Ταυτόχρονα υπενθυμίζεται ότι ανάμεσα σε έτη χωρίς αύξηση του κατώτατου μισθού τέτοιες διαφοροποιήσεις στις κατανομές μισθών δεν φαίνεται να υπάρχουν.¹⁴ Για να μπορέσουμε να εκτιμήσουμε αν αυτή η διαφορά κατανομής σε επίπεδα μισθών μεγαλύτερα του κατώτατου είναι στατιστικά σημαντική, θα πρέπει επίσης να γνωρίζουμε την κατανομή των θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο, εφόσον το όριο ήταν μεν 650 ευρώ το μήνα, αλλά υπάρχουν διαφοροποιήσεις, π.χ. κατώτατα ημερομίσθια και ωρομίσθια για εργάτες για τους οποίους υπάρχουν και διαφορετικές μέρες ασφάλισης, όπως και εργαζόμενοι που έχουν προσαυξήσεις λόγω τριετιών πριν από το 2012.

Στο Διάγραμμα 8 η κάθε ράβδος αντιστοιχεί σε περίπου 34 ευρώ και βλέπουμε ότι σχεδόν όλες οι θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό είναι κάτω από 840 ευρώ περίπου. Για την ακρίβεια, το 99% όλων των θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό είναι κάτω από τα 840 ευρώ μικτών αποδοχών.

¹⁴ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος (2022).

Διάγραμμα 8

Κατανομή μισθών πλήρους απασχόλησης που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, μπορούμε να προχωρήσουμε στην εκτίμηση των επιδράσεων διάχυσης της αύξησης του κατώτατου μισθού που έγινε τον Ιανουάριο και Μάιο του 2022.

Η μεθοδολογία που εφαρμόζουμε είναι Difference-in-Difference, όπου εξετάζουμε τις επιπτώσεις της αύξησης του κατώτατου μισθού σε μισθολογικά κλιμάκια που είναι κοντά στον κατώτατο μισθό, αλλά πάνω από αυτόν. Αυτές οι ομάδες αναμένουμε να επηρεαστούν από την αλλαγή του κατώτατου μισθού (ομάδες εφαρμογής, treatment groups), ενώ ορίζουμε και μια ομάδα που αναμένουμε να παραμείνει συγκριτικά ανεπηρέαστη (ομάδα ελέγχου, control group).¹⁵

Πιο συγκεκριμένα, ορίζουμε ομάδες θέσεων εργασίας που αμείβονται με μισθούς

- 1) ≥ 900 και < 1.000 ,
- 2) ≥ 1.000 και < 1.100 ,
- 3) ≥ 1.100 και < 1.200

για το έτος 2021. Αυτές οι ομάδες είναι οι ομάδες εφαρμογής (treatment groups).

Επίσης βρίσκουμε τις θέσεις εργασίας που αμείβονται με μισθούς ≥ 1.300 και < 1.800 , οι οποίες αποτελούν την ομάδα ελέγχου (control group). Σημειωτέον ότι όλες οι θέσεις εργασίας που βρίσκονται εκτός των παραπάνω ομάδων δεν συμπεριλαμβάνονται στις

¹⁵ Για μια παρόμοια ή ίδια μεθοδολογία για την εκτίμηση των επιδράσεων διάχυσης του κατώτατου μισθού, βλ. Derenoncourt et al. (2021), Steward M.B. (2012) και Τράπεζα της Ελλάδος (2022).

παλινδρομήσεις, είτε γιατί περιέχουν θέσεις εργασίας με τον κατώτατο μισθό είτε γιατί απέχουν τόσο πολύ μισθολογικά ώστε να θεωρούμε ότι δεν έχουν κοινά χαρακτηριστικά με τις υπό εξέταση θέσεις (heterogeneous groups).

Και για τις τέσσερις ομάδες θέσεων εργασίας που ορίσαμε υπολογίζουμε το ρυθμό μεταβολής του μισθού το 2022 και εκτιμούμε παλινδρομήσεις της παρακάτω μορφής:

$$D(\log(Wage))_{i,t} = \beta_1 DiD + \gamma_j * X_j \quad (1)$$

όπου X είναι ένας πίνακας με j ψευδομεταβλητές για το μέγεθος επιχείρησης, τον τύπο σύμβασης εργασίας, τον τύπο απασχόλησης, το επίπεδο εξειδίκευσης, την ηλικιακή ομάδα και το διψήφιο κλάδο δραστηριότητας.

Ο πίνακας ψευδομεταβλητών DiD (Difference-in-Difference) λαμβάνει την τιμή 1 για τις ομάδες εφαρμογής (treatment group), άρα έχουμε τρεις ομάδες D1, D2 και D3, και την τιμή 0 για την ομάδα ελέγχου (control group).

Στην παλινδρόμηση (1) οι ψευδομεταβλητές των ομάδων εφαρμογής δείχνουν όχι μόνο αν η συμπεριφορά του ρυθμού μεταβολής του μισθού διαφέρει μεταξύ των ομάδων εφαρμογής και της ομάδας ελέγχου, αλλά και σε τι ποσοστό διαφέρει την περίοδο της παρέμβασης, εν προκειμένω της αύξησης του κατώτατου μισθού το 2022.

Τα αποτελέσματα της παραπάνω παλινδρόμησης παρατίθενται στον Πίνακα 4:

Πίνακας 4
Ποσοστιαία μεταβολή μισθού

	(1) Παλινδρόμηση χωρίς χαρακτηριστικά εργαζομένων και επιχειρήσεων	(2) Παλινδρόμηση με χαρακτηριστικά επιχειρήσεων	(3) Παλινδρόμηση με χαρακτηριστικά εργαζομένων και επιχειρήσεων
d1 - [μισθός 2021 ≥900 & <1.000]	0,04*** (29.013)	0,05*** (35.849)	0,07*** (46.965)
d2 [μισθός 2021 ≥1.000 & <1.100]	0,02*** (15.566)	0,03*** (24.047)	0,05*** (34.022)
d3 [μισθός 2021 ≥1100 & <1.200]	0,01*** (3.704)	0,02*** (12.424)	0,03*** (19.083)
R^2_{adj}	0,017	0,073	0,094
Αριθμός παρατηρήσεων	56093	56093	56093

Σημείωση: Εντός παρενθέσεως, t-statistics. *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$. Ομάδα ελέγχου [μισθός 2021 ≥1.300 & <=1.800]. Εκτίμηση για τα έτη 2021-2022.

Η εκτίμηση γίνεται με τη μέθοδο των σταθμισμένων ελαχίστων τετραγώνων (population weights). Δεν παρουσιάζονται οι εκτιμώμενοι συντελεστές των ψευδομεταβλητών για τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων και των εργαζομένων.

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 4, οι συντελεστές των ψευδομεταβλητών των ομάδων εφαρμογής είναι θετικοί και στατιστικά σημαντικοί. Τα αποτελέσματα της στήλης (2) δείχνουν ότι η διάχυση της αύξησης του κατώτατου μισθού (κατά 9,7% συνολικά, 2% τον Ιανουάριο του 2022 και 7,5% το Μάιο του 2022) ήταν 4% για θέσεις εργασίας με μισθό από 900 έως 1.000 ευρώ, 2% για θέσεις εργασίας με μισθό 1.000-1.100 ευρώ και 1% για θέσεις εργασίας με μισθό 1.100-1.200 ευρώ. Στις στήλες (2) και (3) προσθέτουμε ψευδομεταβλητές με τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων και των εργαζομένων αντίστοιχα. Ελέγχοντας έτσι για αυτά τα χαρακτηριστικά, παρατηρούμε ότι η διάχυση του κατώτατου μισθού γίνεται εντονότερη και οι συντελεστές διπλασιάζονται. Συγκεκριμένα, στη στήλη (3) η αύξηση μισθού είναι 7% για την ομάδα εφαρμογής 1 5% για την ομάδα 2 και 3% για την ομάδα 3. Τα αποτελέσματα είναι επίσης λογικά, με την έννοια ότι η διάχυση του κατώτατου μισθού βαίνει μειούμενη όσο απομακρυνόμαστε από το επίπεδο του κατώτατου. Τα αποτελέσματα της εκτίμησης διάχυσης του κατώτατου μισθού το 2022 είναι συγκρίσιμα με τα ευρήματα για τη διάχυση της αύξησης του κατώτατου μισθού που παρατηρήθηκε το 2019.

Δηλαδή η αύξηση του κατώτατου μισθού φαίνεται να επηρεάζει και τους μισθούς όσων δεν αμείβονται με τον κατώτατο μισθό, καθώς η αύξησή του δημιουργεί πιέσεις για μισθολογικές αυξήσεις και για τους υπόλοιπους μισθωτούς. Οι επιδράσεις διάχυσης είναι ιδιαίτερα έντονες σε μισθολογικά κλιμάκια που βρίσκονται κοντά στον κατώτατο μισθό. Κατά συνέπεια, αυξήσεις του κατώτατου μισθού επηρεάζουν και τον μέσο μισθό στον ιδιωτικό τομέα. Εκτιμάται ότι, όπως και με την αύξηση του 2019, για κάθε ποσοστιαία μονάδα αύξησης του κατώτατου μισθού, ο μέσος μισθός ανά εργαζόμενο στον ιδιωτικό τομέα αυξάνεται κατά περίπου 0,4-0,5%.

Τα συμπεράσματα από την ανάλυση των στοιχείων του Π/Σ ΕΡΓΑΝΗ δείχνουν ότι συνεχίζει να παρατηρείται και το 2022 σημαντική διάχυση των αυξήσεων του κατώτατου μισθού, όπως και το 2019. Ταυτόχρονα όμως, και σε αντίθεση με τις εξελίξεις το 2019, το ποσοστό θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό μειώθηκε σημαντικά, παρά την αύξηση του κατώτατου μισθού. Αυτό ενδεχομένως υποδηλώνει ότι η αγορά εργασίας το 2022, που ήδη εμφανίζει ενδείξεις στενότητας,¹⁶ αντιδρά με μείωση των ευέλικτων μορφών εργασίας και με αυξήσεις μισθών πέραν του κατώτατου για την εξεύρεση εργατικού δυναμικού.

¹⁶ Βλ. Antonopoulos et al. (2022).

Βιβλιογραφικές παραπομπές

Antonopoulos C., Anyfantaki S., Balfoussia H., Kosma T., Papapetrou E., Petroulakis F., Petroulas P. and Zioutou P. (2022), "The Greek labour market before and after the pandemic: slack, tightness and skills mismatch", Bank of Greece, *Economic Bulletin*, No. 56, December 2022.

Derenoncourt, E., Noelke, C., Weil, D., and Taska, B. (2021), "Spillover Effects from Voluntary Employer Minimum Wages", NBER Working Paper no. 29425.

Stewart, Mark B. (2012), "Wage inequality, minimum wage effects, and spillovers", *Oxford Economic Papers*, vol. 64, no. 4, Oxford University Press, 616-34.

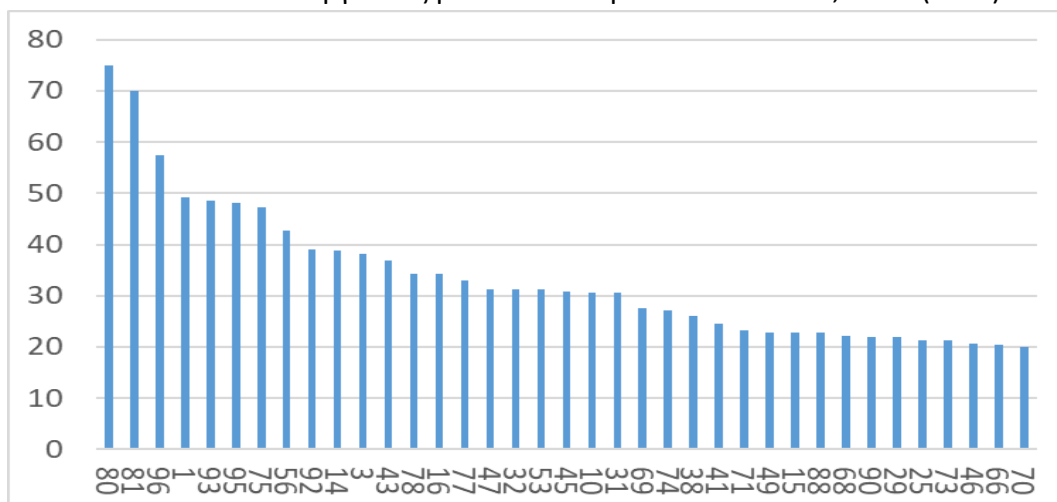
Τράπεζα της Ελλάδος (2021), Έκθεση για την αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου.

Τράπεζα της Ελλάδος (2022), Έκθεση για την αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου.

Παράρτημα Α: Πρόσθετοι πίνακες και διαγράμματα

Διάγραμμα Α1

Ποσοστό θέσεων εργασίας με κατώτατο μισθό ανά κλάδο, 2022 (σε %)

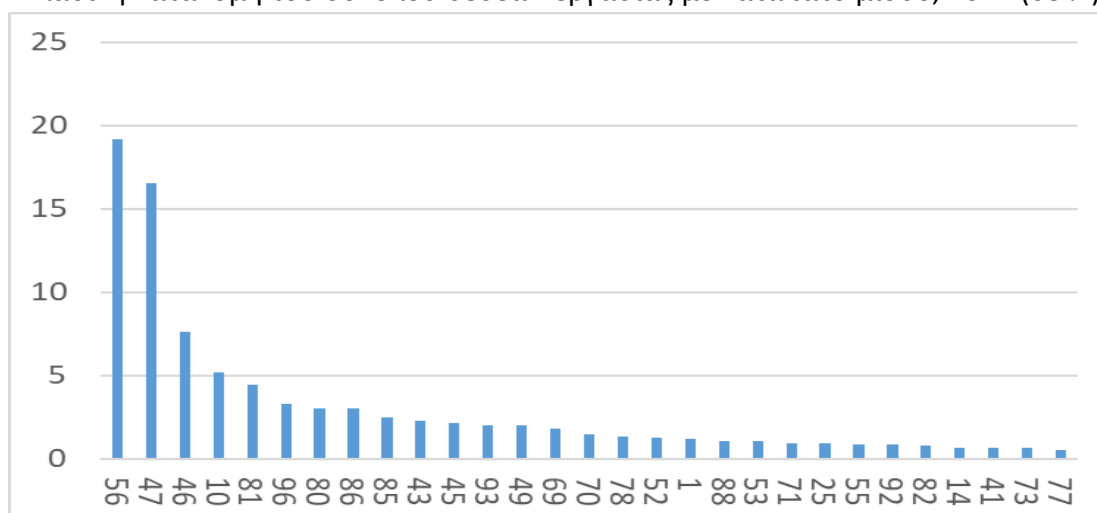

Πηγή: Π/Σ Εργάνη και επεξεργασία από την Τράπεζα της Ελλάδος.

Σημείωση: Το διάγραμμα παρουσιάζει το ποσοστό θέσεων εργασίας με κατώτατο μισθό σε έναν κλάδο στο σύνολο των θέσεων εργασίας του κλάδου αυτού (within sector intensity). Για λόγους παρουσίασης, εξαιρούνται οι κλάδοι στους οποίους τα σχετικά ποσοστά είναι κάτω του 20%.

Διάγραμμα Α2

Κλαδική κατανομή του συνόλου θέσεων εργασίας με κατώτατο μισθό, 2022 (σε %)

Πηγή: Π/Σ Εργάνη και επεξεργασία από την Τράπεζα της Ελλάδος.

Σημείωση: Το διάγραμμα παρουσιάζει το ποσοστό θέσεων εργασίας με κατώτατο μισθό σε έναν κλάδο στο σύνολο των θέσεων εργασίας με κατώτατο μισθό (across sector intensity). Για λόγους παρουσίασης, εξαιρούνται οι κλάδοι στους οποίους τα σχετικά ποσοστά είναι κάτω του 0,5%.